

SOSIONOMIOPISKELIJAN OSAAMISEN
KEHITTYMINEN ULKOMAISESSA
HARJOITTELUSSA

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan suuntautumisvaihtoehto
Opinnäytetyö
Kevät 2009
Tarvainen Johanna

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

TARVAINEN, JOHANNA:
Sosionomiopiskelijan osaamisen kehittyminen ulkomaisessa harjoittelussa

Sosiaalipedagoginen aikuistyö, 47 sivua, 6 liitesivua

Kevät 2009

TIIVISTELMÄ

Tässä opinnäytetyössä kuvataan neljän sosionomiopiskelijän kokemuksia heidän osaamisensa kehittymisestä ulkomailla suoritetussa harjoittelussa. Opinnäytetyö on Lahden ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveystieteiden laitoksen hankkeistama.

Teoreettisessa viitekehyksessä kuvataan sosionomia sosiaalialan ammattilaisena, sosionomin kompetensseja sekä harjoittelua ja sen merkitystä sosionomikoulutuksessa. Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka aineisto on kerätty syksyllä 2008 teemahaastatteluin neljältä lukuvuonna 2007–2008 sosionomin opintoihin kuuluvan pakollisen harjoittelunsa ulkomailla suorittaneelta opiskelijalta. Teemahaastattelulla on saatu haastateltavien oma ääni kuuluviin ja heidän näkökulmansa esiin. Tutkimusaineisto on analysoitu teorialähtöisen sisällönanalyysin menetelmällä.

Tutkimustulokset osoittavat, että sosionomiopiskelijan ulkomailla suorittama harjoittelu syventää opiskelijan kulttuuriosaamista: ymmärrystä sekä omasta että kohdemaan kulttuurista ja sen mukanaan tuomista tavoista toimia. Ulkomailla suoritetun harjoittelun jälkeen suvaitsevaisuus lisääntyy ja erilaisuutta osataan huomioida ja sietää paremmin. Ulkomaisessa harjoittelussa opitaan myös sosionomin tarvitsemia metataitoja, kuten itsenäisyyttä, rohkeutta, yhteistyötaitoja ja viestinnän taitoja. Kaikki haastatellut opiskelijat kuvaavat ulkomaisen harjoittelun positiivisena oppimiskokemuksena itselleen. Ulkomailla suorittua harjoittelua kuvataan henkilökohtaisena kasvuna, jonka tuloksena saadaan laajempaa näkökulmaa tuttuihin asioihin ja arkeen. Nämä kaikki oppimiskokemukset parantavat opiskelijan valmiuksia tehdä töitä sosionomina ihmisten parissa. Tutkimuksen tulosten mukaan sosiaalialan palvelujärjestelmien tunteminen ja johtamisosaamisosaaminen eivät korostu oppimiskokemuksina ulkomaisessa harjoittelussa.

Avainsanat: ammattitaito, harjoittelijavaihto, kansainvälisyys, oppimiskokemukset, pätevyys, sosiaaliala

Lahti University of Applied Sciences
Faculty of Social and Health Care
Degree Programme in Social Services

TARVAINEN, JOHANNA

The learning experiences of students of social services during work placement abroad

Bachelor's Thesis in Adult Social Pedagogy, 47 pages, 6 appendices

Spring 2009

ABSTRACT

This Bachelor's Thesis was made upon the experiences of four students of Social Services during their work placements abroad. The main interest was to find out their learning experiences and compare them to the national competences of a Bachelor of Social Services.

The theoretical part builds on the role of Bachelor of Social Services' as a professional in the social work field as well as the competences and objective of work placements in the education. This thesis is a qualitative research and the material was gathered during autumn 2008 by theme interviews. Theme interviews allow the students to present their experiences and views in a diverse way. The research material was analyzed using theory based content analysis.

The research conclusions show that a practical work placement abroad deepens the student's cultural competences: understanding about the own culture as well as the foreign culture. After the placement abroad, also the student's tolerance increases and contention can be accepted better. Meta-skills: such as independency, courage, skills to co-operate and communicate, also develop during the placement abroad. All students describe the foreign placement as a positive learning experience which gives them wider perspectives to familiar things and everyday life. All these learning experiences enhance the student's capacity to work as a Bachelor of Social Services with people in need. The results also indicate that competences in social structure knowledge as well as leadership and management skills do not enhance significantly during the work placement abroad.

Key words: professional skills, work placement abroad, internationalization, learning experiences, competences, social services

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	ASiantuntijuus ja haasteet sosiaalialan työssä	3
	2.1 Sosionomi sosiaalialan ammattilaisena	3
	2.2 Sosionomin kompetenssit	6
3	AMMATILLINEN HARJOITTELU SOSIONOMIKOULUTUKSESSA	10
	3.1 Harjoittelu osana sosionomin koulutusta	10
	3.2 Harjoittelu Lahden ammattikorkeakoulun sosionomikoulutuksen opetussuunnitelmassa	12
4	KANSAINVÄLINEN HARJOITTELU	13
	4.2 Sosiaalialan osaamisen kehittyminen ulkomaisessa harjoittelussa	15
	4.3 Kansainvälinen harjoittelu Lahden ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveystieteiden laitoksessa	16
	4.4 Kulttuurin merkitys ulkomailla suoritettussa harjoittelussa	17
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	18
	5.1 Tutkimuksen tavoite ja sen kohderyhmä	19
	5.2 Tutkimusmenetelmä ja aineiston hankinta	20
	5.3 Tutkimusaineiston analyysi	21
6	SOSIONOMIOPISKELIJAN OSAAMISEN KEHITTYMINEN ULKOMAISESSA HARJOITTELUSSA	23
	6.1 Yhteiskunnallinen analyysitaito	23
	6.2 Asiakastyön osaaminen	25
	6.3 Palvelujärjestelmän osaaminen	26
	6.4 Reflektiivinen kehittäminen ja johtamisosaaminen	27
	6.5 Yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen	29
	6.6 Eettinen osaaminen	31
	6.7 Muu kuvattu osaamisen kehittyminen	33

7	POHDINTA	34
	7.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	34
	7.2. Johtopäätökset ja tulosten pohdinta	35
	LÄHTEET	42
	LIITTEET	47

1 JOHDANTO

Euroopan Unionin myötä suomalainen työmarkkina-alue on muuttunut avoimemmaksi ja monikulttuurisemmaksi. Työvoima on vapaa liikkumaan EU-alueella maasta toiseen. Sosionomin tuleva työskentely-ympäristö on nykyisin yhtä hyvin Suomen rajojen ulkopuolella kuin Suomessa. Sosiaali- ja terveysalan työskentely-ympäristö muuttuu entistä monikulttuurisemmiksi sekä lisääntyvän maahanmuuton että näköpiirissä olevan alan työvoimapulan vuoksi.

Ulkomaalaisten määrä onkin moninkertaistunut Suomessa 1990-luvun alusta tähän päivään. (Tilastokeskus 2009.) Sosiaalialan toimintakentän monimuotoistuminen edellyttää tämän päivän sosiaalialan työntekijöiltä laajaa ymmärrystä kulttuurien kohtaamisesta, erilaisuudesta sekä kansainvälisestä toimintaympäristöstä.

EU-alueella on pyritty ns. Bolognan prosessin julistuksen mukaisesti yhdenmu-kaistamaan korkeakoulututkintojen sisältöjä ja tekemään niistä vertailtavia (Ammattikorkeakoulut Bolognan tiellä 2007). EU:n alueelle on luotu koulutusorgani-saatiolle rahoitettuja vaihto-ohjelmia, joiden puitteissa opiskelijat pystyvät liikkumaan unionin alueella joko opiskellen tai suorittaen osan tutkintoon kuuluvasta harjoittelusta. Opetusministeriön Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunni-telmassa (2007–2012) on tavoitteeksi asetettu se, että kolmannes ammattikorkea-kouluopiskelijoista suorittaa osan tutkinnostaan ulkomailla. Myös Opetusministe-riön antamassa korkeakoulujen kansainvälistymisstrategiassa (2009–2015) ulko-maista harjoittelua pidetään tärkeänä osana opintoja, sillä sen katsotaan paranta-van opiskelijan työmarkkina-asemaa ja lisäävän kulttuurien ja yhteiskuntien kes-kinäistä ymmärrystä.

Ammattikorkeakoulutukselta edellytetään voimakasta panostusta työelämäyhteis-työhön. Koulutuksen luonteen mukaisesti työelämäyhteistyön, monikulttuurisuu-den ja kansainvälisen osaamisen kehittämisen voi yhdistää parhaalla tavalla suo-rittamalla opintoihin kuuluvan työharjoittelun ulkomailla.

Myös Lahden ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveysalan laitoksessa kannustetaan opiskelijoita suorittamaan osa tutkinnosta ulkomailla – joko harjoitellen tai opiskellen.

Ulkomailla harjoittelussa olleiden opiskelijoiden oppimiskokemuksia tarkastellaan tässä opinnäytetyössä sosionomin kompetenssien sekä ammatillisen harjoittelun näkökulmista. Tarkoitukseni on selvittää, mitä sosionomiopiskelija, joka on suorittanut ammatillisen harjoittelunsa ulkomailla, kokee oppineensa harjoittelun aikana. Tutkimusotteeni on laadullinen ja aineisto on hankittu teemahaastattelun menetelmällä. Kiinnostukseni kohteena tässä työssä on selvittää, mitä ulkomailla työharjoittelunsa suorittanut sosionomiopiskelija kokee oppineensa harjoittelun aikana.

Käytän tekstissä sosionomi AMK – opiskelijasta luettavuuden vuoksi nimikettä sosionomiopiskelija ja ammatillisesta harjoittelusta useimmiten termiä harjoittelu.

2 ASIANTUNTIJUUS JA HAASTEET SOSIAALIALAN TYÖSSÄ

Tässä luvussa käsittelen sosiaalialan työskentelykentän asiantuntijuutta ja haasteita. Kuvaan myös sosionomin osaamista sosiaalialan ammattilaisena ja sosionomikoulutuksen ammattilaiselle tuottamia kompetensseja eli osaamiskokemuksia. Lopuksi käsittelen kompetensseja kouluttajan sekä työelämän näkökulmasta.

2.1 Sosionomi sosiaalialan ammattilaisena

Bolognan julistuksen mukaisesti korkeakoulutus on jaettu Suomessa ns. kolmen syklin opintoihin, joista ensimmäinen on kandidaatin tutkinto/AMK-tutkinto, toinen maisterin tutkinto/ylempi AMK-tutkinto ja kolmas sykli lisensiaatin ja tohtorin tutkinto (Bologna declaration 1999). Sosiaalialan korkeakoulutusta annetaan Suomessa kuudessa yliopistossa (sosiaalityö) ja 23 ammattikorkeakoulussa. Yliopistojen tuottama koulutus antaa kelpoisuuden mm. sosiaalityöntekijän virkaan, ammattikorkeakoulujen antama sosionomikoulutus valmistaa laaja-alaisesti sosiaalialan tehtäviin. Sosiaalialan työkentässä sosionomin ammattinimikkeenä on sosiaaliohjaaja. Ammattikorkeakoulututkintoon johtavan sosionomin tutkinnon laajuus on 210 opintopistettä ja kesto 3,5 vuotta. Tutkinto muodostuu perus- ja ammattiopinnoista, harjoittelusta, vapaasti valittavista opinnoista sekä opinnäytetyöstä. (Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta 2007, 22.)

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutus on sitoutunut arvoihin, jotka pohjautuvat YK:n ihmisoikeuksien julistukseen ja muihin Suomen ratifioimiin kansainvälisiin sopimuksiin, humanistiseen ihmiskäsitykseen sekä erilaisiin ammattieettisiin ohjeisiin. (Eettisyyttä, elastisuutta ja elämää 2004, 7, 26.) Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulutuksen tulevaisuus ammatillisten osaajien kouluttajana on varsin kansainvälinen, sillä Suomi on mukana eurooppalaisen korkea-asteen koulutusalueen kehittämisessä Bolognan prosessin myötä. Ammattikorkeakoulujen

eri aloille onkin luotu omia kansainvälisiä yhteistyöverkostoja, jotka ottavat kantaa koulutuksen ja asiantuntijuuden kehittymiseen. (Katajamäki 2009, 13–14.)

Käytännön sosiaalialan työtä tehdään jatkuvissa ristiriitatilanteissa. Vastakkain ovat ihmisten ja ihmisryhmien, huono-osaisten ja parempiosaisten edut. Sosiaalialan ammattilaisen työ on vahvasti sidoksissa kunnalliseen palvelujärjestelmään. Työn tekemisen ehtoja säätelee hyvin pitkälle se, miten poliittiset vallanpitäjät päättävät taata hyvinvoinnin ja sosiaalisen turvallisuuden kansalaisilleen. (Aho 1999, 316.)

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksesta valmistuvat sosionomit kouluttautuvat erilaisiin sosiaalialan ja muihin yhteiskunnallisiin tehtäviin, joilla edistetään yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen sosiaalista turvallisuutta, sosiaalista osallisuutta ja hyvinvointia. Koulutuksen vahvuutena voidaan pitää opintojen pedagogisesti perusteltua etenemistä sekä siihen liittyvän harjoittelun ja teoriaopintojen tiivistä integrointia toisiinsa. Opintojen tulee taata myös riittävä kielitaito sekä alan kansainvälisen toiminnan edellyttämät valmiudet. (Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta 2007, 22.)

Sosionomien osaaminen on yhdistelmä käytännöllisiä asiakastyön valmiuksia sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnan valmiuksia. Koulutuksessa korostuu työelämälähtöisyys. Työelämäedustajien palautteen mukaan sosionomit ovat valmistuessaan aktiivisia, rohkeita ja valmiita työelämän haasteisiin. Sosionomeilla on myös hyvät vuorovaikutustaidot sekä mahdollisuudet reagoida nopeasti työelämän tarpeisiin. Sosionomin katsotaan tunnevan ihmisen tavallisen elämänkulun sekä arkielämän näkökulmat hyvin. Myös kyky moniammatilliseen yhteistyöhön mainitaan sosionomien vahvuutena. (Eettisyyttä, elastisuutta ja elämää 2004, 49.)

Ammattikorkeakoulusta valmistuvien sosionomien työ pohjautuu sosiaalityön eettisille, tiedollisille ja taidollisille sisällöille. Opinnot on rakennettu siten, että ne tuottavat sosionomille *ydinosaamista* sekä *erityisosaamista*. Sosionomin työssä tarvitaan reflektointi-, vuorovaikutus-, viestintä- ja kanssakulkemisen taitoja, työ-

yhteisössä toimimisen, työn organisoimisen ja johtamisen sekä sen tutkimisen ja kehittämisen taitoja. (Eettisyyttä, elastisuutta ja elämää 2004, 27.)

Päivi Kaljonen (2008) on tutkinut sosionomin tietoa, taitoperustaa ja osaamista ja luokitellut sosionomin tieto/taitopohjan elementit sekä sosiaalialan eettisistä periaatteista ja arvopohjasta nousevan asiakkaan asialla olon ja rinnalla kulkemisen eetoksen alla olevan taulukon (KUVIO 1) mukaisesti.

Sosionomin tieto	Sosiaalialan arvot ja eettiset periaatteet	Sosionomin taito
-monitieteinen perusta -yhteiskunnallinen tietämys ja näkemys -palvelujärjestelmän tuntemus -käyttäytymistieteet	-ihmisen näkeminen yhteiskunnallisissa yhteyksissään -ihmisen kunnioittaminen -ihmisen näkeminen aktiivisena toimijana omassa elinympäristössään -oikeudenmukaisen yhteiskunnan puolesta työskentely	-dialogiset vuorovaikutus- ja rinnallakulkemisen taidot -ammattillisten rajojen asettamisen taito -jatkuva uuden oppimisen taito

SOSIONOMIN TYÖTÄ KANTAVA EETOS: kulkea rinnalla asiakkaan asialla.

KUVIO 1. Sosionomin ryhmädialogissa esiin nostetut sosionomin tieto/taitopohjan keskeiset elementit P. Kaljosen (2008, 52) mukaan.

Sosionomin vahvuus sosiaalialan ammattilaisena nähdään erityisesti asiakastyössä ja toiminnassa, joka ei rajaudu ainoastaan yksilötyöhön. Osaaminen ei rajaudu myöskään pelkästään asiakastyöhön, vaan yhteiskunnallinen analyysitaito, hyvinvointivaltiollinen osaaminen sekä muutostyön orientaatio nähdään olennaisena osana sosionomin ammatillisuutta. Yhteiskunnallinen toiminta on olennainen osa sosionomin ammatillisuutta, samoin valmiudet toimia muuttuvissa tilanteissa jatkuvasti työtään kehittäen. Kehittämisen näkökulmasta sosionomin asiantuntijuus ei ole tutkimusmetodologisessa hallinnassa, vaan ennemminkin kokonaisvaltaisessa kehittämisessä. (Happo 2008, 95–96.)

Katajamäki (2009, 69) on tutkinut moniammatillista oppimista sosiaali- ja terveysalalla. Hän määrittelee ammattitaidon kehittyvänä pätevyytensä muuttuvassa työssä. Ammattitaidon synonyyminä voidaan käyttää ammatillista pätevyyttä. Siihen katsotaan kuuluviksi sekä yleinen että omaan ammattialaan liittyvä pätevyys, tiedot ja taidot. Ammattitaito on yksilöllistä, se ilmenee eri tavoin ja se saavutetaan koulutuksella, elämäkokemuksella ja työkokemuksella.

2.2 Sosionomin kompetenssit

Bolognan prosessin tärkein tavoite on synnyttää yhteinen eurooppalainen korkeakoulutusalue vuoteen 2010 mennessä. Tarkoituksena on lisätä eurooppalaisen korkeakoulutuksen kilpailukykyä ja vetovoimaa muihin maanosiin verrattuna. Tavoitteeseen pyritään kuudella tavoitteella, joista yksi on laadunarvioinnin Eurooppalainen ulottuvuus. Tämän tavoitteen tuloksena on kussakin EU-maassa kuvattu korkeakoulujärjestelmä sekä osaamistavoitteet eri tutkintotasoilla. (Ammattikorkeakoulut Bolognan tiellä 2007.)

Huhtikuussa 2008 on otettu käyttöön yhteinen eurooppalainen tutkintojen viitekehys EQF, jonka tarkoituksena on helpottaa Euroopan eri maiden koulutusjärjestelmien tuottamien tutkintojen vertailua ja ymmärtämistä. Järjestelmät ovat hyvin erilaisia eri maissa. EFQ -viitekehyksessä on koulutusjärjestelmien määrittelyperustaksi otettu oppimistulokset ja siinä korostetaan sitä, mitä opiskelija tietää, ymmärtää ja pystyy tekemään tutkintonsa päätteeksi. Oppimistulokset määritellään kolmena kategoriana: tietoina, taitoina ja pätevyytensä. (Eurooppalainen tutkintojen viitekehys elinikäisen oppimisen edistämiseksi 2008.)

Kompetenssit ovat laajoja osaamiskokonaisuuksia, jotka kuvaavat pätevyyttä, suorituspotentiaalia ja kykyä suoriutua ammattiin kuuluvista työtehtävistä. Suomen ammattikorkeakouluissa kompetenssit on jaoteltu koulutusohjelmakohtaisiin kompetensseihin (subject specific competences) ja yleisiin kompetensseihin (generic competences). Yleiset kompetenssit ovat eri koulutusohjelmien yleisiä osaamisalueita. Näiden osaamisalueiden painoarvo ja tärkeys voivat vaihdella eri

ammateissa ja työtehtävissä. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden yleiset kompetenssit on määritelty itsensä kehittämiseksi, eettiseksi osaamiseksi, viestintä- ja vuorovaikutusosaamiseksi, kehittämistoiminnan osaamiseksi, organisaatio- ja yhteiskuntaosaamiseksi sekä kansainvälisyysosaamiseksi. (Auvinen 2006.) Ruohotie (1996, 61–62) mainitsee tämän lisäksi asiantuntijalle ominaisina piirteinä tilanneherkkyyden, joustavuuden, taidon ennakoida tulevaisuutta ja valmiuden sopeutua erilaisiin ympäristöihin.

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkosto on linjannut sosionomin ammatilliset ydinosaamisalueet: kompetenssit, eettiseksi osaamiseksi, asiakastyön osaamiseksi, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamiseksi, yhteiskunnalliseksi analyysitaidoksi, reflektiiviseksi kehittämis- ja johtamisosaamiseksi sekä yhteisölliseksi osaamiseksi ja yhteiskunnalliseksi vaikuttamiseksi. Kukin kompetenssi on vielä kuvattu osaamisalueeksi. (Koulutusohjelmakohtaiset kompetenssit 2006.)

Osaamisalueen sisällöt on avattu ja määritelty seuraavasti:

Sosiaalialan eettinen osaaminen: ”Sosionomi on sisäistänyt sosiaalialan arvot ja ammattieettiset periaatteet ja sitoutuu toimimaan niiden mukaisesti. Hän kykenee sosiaalialan ammattien edellyttämään eettiseen reflektioon. Hän ottaa huomioon jokaisen yksilön ainutkertaisuuden ja kykenee toimimaan arvoriistiriitoja sisältävissä tilanteissa. Sosionomi edistää tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta sekä pyrkii huono-osaisuuden ehkäisemiseen yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön näkökulmasta.” (Koulutusohjelmakohtaiset kompetenssit 2006.)

Asiakastyön osaaminen: ”Sosionomi osaa luoda ammatillisen ja asiakasta osallistavan vuorovaikutus- ja yhteistyösuhteen. Hän ymmärtää asiakkaan tarpeet ja voimavarat kontekstisidonnaisesti. Sosionomi osaa soveltaa erilaisia teoreettisia lähestymistapoja ja työmenetelmiä tarkoituksenmukaisesti sekä arvioida niitä. Hän osaa tukea ja ohjata tavoitteellisesti erilaisia asiakkaita ja asiakasryhmiä heidän arjessaan, kasvun ja kehityksen eri vaiheissa ja eri elämäntilanteissa.” (Koulutusohjelmakohtaiset kompetenssit 2006.)

Sosiaalialan palvelujärjestelmän osaaminen: ”Sosionomi tuntee hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta tukevat palvelujärjestelmät ja niihin liittyvän lainsäädännön. Hän osaa hahmottaa palveluiden muutoksia ja pystyy osallistumaan niiden monipuoliseen kehittämiseen. Hän osaa suunnata ja koota tarpeen mukaisia palveluita erilaisissa elämäntilanteissa olevien asiakkaiden tueksi, osaa toimia moniammatillisissa verkostoissa ja hallitsee palveluohjauksen.” (Koulutusohjelmakohtaiset kompetenssit 2006.)

Yhteiskunnallinen analyysitaito: ”Sosionomi ymmärtää yksilön ja yhteiskunnan välisen suhteen ja osaa jäsentää ja analysoida sitä erilaisista teoreettisista näkökulmista. Hän ymmärtää ihmisten sosiaalisten toimintaedellytysten muotoutumisen ja yhteiskunnallisen päätöksenteon välisen yhteyden. Sosionomi osaa jäsentää sosiaalisia ongelmia yhteiskunnallisesta viitekehyksestä.” (Koulutusohjelmakohtaiset kompetenssit 2006.)

Reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen: ”Sosionomi on sisäistänyt reflektiivisen ja tutkivan työtteen. Hän osaa arvioida toimintansa teoreettisia lähtökohtia ja soveltaa vaihtoehtoisia ajattelu- ja lähestymistapoja. Hänellä on käytännöpainotteista tutkimuksellista osaamista ja hän osaa tuottaa uutta tietoa. Hän osaa toimia työyhteisön aloitteellisena esimiehenä ja aktiivisena jäsenenä. Hän osaa kehittää ja johtaa sosiaalialan osaamista, työyhteisöjä ja palveluja moniammatillisena yhteistyönä.” (Koulutusohjelmakohtaiset kompetenssit 2006.)

Yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen: ”Sosionomi ymmärtää yhteisöjen toimintaperiaatteita ja kulttuureita sekä osaa yhteistyössä muiden kanssa vahvistaa ja luoda kansalaisuutta tukevaa yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Hän osaa toimia erilaisissa kansalais- ja viranomaisverkostoissa ja luoda niitä. Sosionomi kykenee osallistumaan yhteiskunnalliseen arvokeskusteluun ja vaikuttamaan päätöksentekoon yhteistyössä asiakkaiden ja muiden toimijoiden kanssa. Hän tunnistaa epätasa-arvoa tuottavia rakenteita ja toimii niiden purkamiseksi. näkökulmasta.” (Koulutusohjelmakohtaiset kompetenssit 2006.)

Kompetenssit ja osaamisalueet ovat ”osaamislupauksina”, joiden takana korkeakoulut voivat seisoa. Koulutusohjelmien osaamisprofiilien määrittelyn tavoitteena on auttaa opiskelijaa hahmottamaan konkreettisesti, minkälaista osaamista häneltä edellytetään sekä jäsentämään ja arvioimaan omaa oppimistaan ja osaamistaan. Ammattikorkeakoulun henkilöstöä kompetenssimäärittelyt helpottavat tekemään valintoja ja keskittymään olennaisiin osaamisen ytimiin. Työelämän edustajille ja muita yhteistyökumppaneille kompetenssit sen sijaan konkretisoivat ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden osaamista ja ammatillisia valmiuksia. (Ammattikorkeakoulut Bolognan tiellä 2007.)

Könnilä (1998, 124 - 127) mainitsee sosiaalialan ammattilaisen korkean tason taitolottuvuuksina sosiaalisen älykkyyden, reflektiivisyyden, sosiaalisen interaktionaalisuuden ja sosiaalisen responsiivisuuden. Sosiaalinen älykkyys kehittyy ihmisten välisen vuorovaikutuksen avulla ja korostaa pysähtymistä arvioimaan sitä, mitä ammattilainen tekee oikein ja mitä väärin. Sosiaalinen interaktiivisuus mahdollistuu silloin, kun toiminnan lähtökohtana on arvopohdinta. Reflektiivisyys kuvaa ammattikäytäntöjen jatkuvaa arviointia, jossa ammattilainen saa uudenlaisia ymmärrystä asioista tutkimalla kokemuksiaan. Sosiaalinen responsiivisuus sen sijaan ilmenee auttajan ja autettavan välisenä luottamuksellisena dialogina.

Toisaalta on hyvä ajatella asiantuntijuutta kategorisoimatta sitä liikaa. Suhosen (2008, 23–24) mukaan asiantuntijuutta määriteltäessä ei tulisi pyrkiä kovin ahtaisiin määrittelyihin, vaan ennemminkin säilyttää ajatus koulutuksen tuottamasta pätevyydestä suhteessa todellisuuteen ja tulevaisuuteen. Ammattitaidon tulisi olla laaja-alaista ja siihen olisi hyvä kuulua myös ns. metataitoja, kuten luovuutta, itsenäisyyttä, joustavuutta, uteliaisuutta, rohkeutta, yhteistyötaitoja ja viestinnän taitoja.

3 AMMATILLINEN HARJOITTELU SOSIONOMIKOULUTUKSESSA

Tässä luvussa kuvaan yleisesti ammatillista harjoittelua osana ammattikorkeakoulututkintoa ja sosionomin koulutusta. Esittelen harjoittelun erityistä merkitystä sosionomin koulutukselle ja ammattiin kasvulle ja kerron harjoittelusta Lahden ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveystieteiden laitoksen sosionomikoulutuksen opetussuunnitelmassa.

3.1 Harjoittelu osana sosionomin koulutusta

Ammattikorkeakoululaissa ja –asetuksessa (2003/351 ja 2003/352) puhutaan ammattitaitoa edistävästä harjoittelusta. Harjoittelun laajuus vaihtelee koulutusohjelmittain. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutus poikkeaa harjoittelun määrän sekä sen järjestelyjen suhteen useimpien muiden ammattikorkeakoulututkintojen koulutuksesta mm. siinä mielessä, että harjoittelu toteutetaan ohjattuna harjoitteluna, joissa ohjaajina toimivat sekä työpaikan että korkeakoulun edustajat. Työelämän edustajat ovat ilmaisseet tyytyväisyytensä vastavalmistuneiden sosionomien monipuolisiin valmiuksiin ja tätä onkin tulkittu siten, että harjoittelun toteuttaminen ammattikorkeakoulujen oppimisprosessina on onnistunut hyvin. (Eettisyyttä, elastisuutta, elämää 2004, 45.)

Työelämässä suoritettavat harjoittelut ovat keskeisiä oppimisympäristöjä sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksessa. Vesterisen (2002, 37) mukaan oppimisympäristöllä tarkoitetaan ammattikorkeakoulun ja työelämän yhdessä muodostamaa ympäristöä, jossa tapahtuu teorian soveltamista käytäntöön sekä käytännön yleistämistä teorioiksi ja malleiksi. Ammatillisen harjoittelun tavoitteita ovat oppiminen omakohtaisten kokemusten kautta, autenttisissa tilanteissa työn tekemisen kautta, sen reflektoinnin ja merkitysten etsimisen kautta sekä yhteistoiminnassa ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa työyhteisön ihmisten kanssa.

Harjoittelun tavoitteena voidaan myös pitää sitä, että se perehdyttää opiskelijan ohjatusti erityisesti koulutusohjelman ja opiskelijan henkilökohtaisen opintosuunnitelman kannalta keskeisiin työ- ja kehittämistehtäviin sekä tietojen ja taitojen soveltamiseen työelämässä. Harjoittelussa oppiminen tapahtuu omakohtaisten kokemusten kautta, aidoissa tilanteissa työtä tekemällä, työtä refleктоimalla ja etsimällä siitä merkityksiä. Ammatillisessa harjoittelussa ollaan vuorovaikutuksessa muiden työyhteisön jäsenten kanssa. Oppimiselle on asetettu selkeät tavoitteet, joista opiskelija on tietoinen. Harjoittelujaksolla opiskelijalla on mahdollisuus soveltaa koulussa opittua käytäntöön. Opiskelijalle syntyy harjoittelun aikana myös mielikuvia mahdollisista työrooleista, jotka voivat ohjata opintoja. (Vesterinen 2002, 31).

Kokemukset tulee ensin ymmärtää, ennen kuin niille voidaan antaa merkityksiä, näin on myös harjoittelussa. Sosiaalialan opiskelijan harjoittelussa oppiminen voidaan kuvata viidellä askeleella. Ensimmäinen on uuden oppimisalueen käsitteellistäminen ja yleistäminen, toinen on orientoiva askel, jossa opitaan ymmärtämään teorian ja käytännön suhde harjoittelussa. Kolmannella askeleella opiskelija oppii kokeilemaan erilaisia toimintamalleja ja kehittämisideoita. Neljäs askel on konkreettinen kokemus, joka on ammatillisen kehittymisen edellytys. Tätä harjoittelun oppimisprosessia tukee viides taso: reflektio. (Könnilä 1998, 242–244.)

Sosiaalialalla ollaan tekemisissä ihmisen koko elämän kanssa. Työtä tehdään laajalla kentällä, jossa monet ammattiryhmät työskentelevät yhdessä asiakkaiden parissa. Harjoittelujaksot koulutuksen aikana nähdään erityisen tärkeinä sosionomin koulutuksessa, sillä koulutuksen aikana opiskelijan on luotava pohja aidolle kohtaamiselle. Tämä tarkoittaa sitä, että opiskelijalla on oltava tilanteita, joissa ihmisestä sosiaalisesti välitetään, häntä kuunnellaan ja toisen henkilön elämään annetaan aidon läsnäolon kokemus. Näiden kaikkien tilanteiden kautta opiskelija sitoutuu ammatilliseen kasvuunsa. (Myllärinen & Tast 2001, 37, 105–106.)

3.2 Harjoittelu Lahden ammattikorkeakoulun sosionomikoulutuksen opetussuunnitelmassa

Lahden ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveysalan laitoksen sosionomikoulutuksen opetussuunnitelmassa on 45 opintopistettä harjoittelua. Koulutusohjelman opetussuunnitelman mukaan ammatillisen harjoittelun tavoitteena on edistää oppimista luomalla mahdollisimman laaja-alainen ja monipuolinen oppimisympäristö. Aikuisopiskelijat tekevät työharjoittelun kolmessa kymmenen viikon (400 tuntia kukin) jaksossa ja nuoriso-opiskelijat neljässä jaksossa, joista ensimmäinen on orientoiva kahden viikon (80 tuntia), toinen kahdeksan viikon (320 tuntia) ja kaksi viimeistä kumpikin kymmenen viikon (400 tuntia) kestoisia. Harjoittelun tavoitteena on muodostaa opiskelijalle ammatillisen kasvun oppimisprosessi, jossa teoreettinen tieto ja käytännön kokemuksellinen tieto yhdessä kehittävät opiskelijan sosiaalista ymmärrystä. Kuhunkin harjoittelujaksoon sisältyy kirjallinen oppimistehtävä. (Lahden ammattikorkeakoulun sosionomikoulutuksen opinto-opas 2008–2009.)

Kullakin harjoittelujaksolla on omat oppimistavoitteet ja -sisältö. Opiskelija hankkii harjoittelupaikan itse oman suuntautumisensa pohjalta. Harjoittelun aikana opiskelijan oppimista ohjaa sekä laitoksen opettaja että harjoittelupaikkaan nimetty henkilökohtainen työpaikkaohjaaja. Oppimistavoitteet on laadittu niin, että kukin harjoittelu tuottaa opiskelijalle sosionomin kansallisissa kompetensseissa määriteltä osaamista. (Lahden ammattikorkeakoulun sosionomikoulutuksen opinto-opas 2008–2009.)

Orientoivassa harjoittelussa opiskelija tutustuu sosiaalialaan ja alalla tehtävään asiakastyöhön. Harjoittelun aikana harjaannutaan vuorovaikutus- ja organisointitaitoihin ja otetaan vastuuta asiakastyöstä. Aikuisopiskelijoiden opetussuunnitelmassa ei ole orientoivaa harjoittelua. Nuoriso-opiskelijoiden opetussuunnitelmassa harjoittelu tapahtuu ensimmäisen lukukauden aikana. (Lahden ammattikorkeakoulun sosionomikoulutuksen opinto-opas 2008–2009.)

Ammatillinen harjoittelu I:n tavoitteina on perehtyä sosiaalialan toimintaan, harjaantua inhimilliseen kasvuun, kehitykseen ja sosiaalisen toimintakyvyn tukemiseen

eri elämäntilanteissa. Tavoitteena on myös oppia ymmärtämään eri-ikäisten arkielämää ja suuntaamaan omaa toimintaa tämän ymmärryksen pohjalta. Harjoittelujaksolla painotetaan vuorovaikutus- ja viestintätaitoja sekä sosiaalialan asiakastyön menetelmien käyttöä. Harjoittelu I ajoittuu pääsääntöisesti opiskelijan kolmannelle lukukaudelle. (Lahden ammattikorkeakoulun sosionomikoulutuksen opinto-opas 2008–2009.)

Ammatillinen harjoittelu II :ssa syvennyttään palvelujärjestelmiin ja yksilön tai yhteisön palvelutarpeen arviointiin. Pääosassa on myös moniammatillinen ja verkostomainen sosiaalialan työ. Tämän harjoittelun aikana on tavoitteena myös perehtyä työyhteisössä käytettäviin menetelmiin, harjoitella kasvatuksellista, ohjauksellista ja kuntouttavaa työtettä sekä tiedostaa sosiaalialan eettiset periaatteet. ammatillinen harjoittelu II tapahtuu viidentenä lukukautena. (Lahden ammattikorkeakoulun sosionomikoulutuksen opinto-opas 2008–2009.)

Ammatillinen harjoittelu III :n osaamistavoitteina syventää osaamistaan kasvatuksen, kuntoutuksen ohjauksen ja sosiaalityön tehtävissä sekä perehtyä harjoitteluorganisaatiossa tehtävään esimiestyöhön ja hallinnolliseen työhön. Harjoittelussa suoritetaan palvelutuotanto-, johtamis- ja kehittämistehtäviä. Työskentelyn lisäksi harjoitteluun liittyy ryhmänohjaus. (Lahden ammattikorkeakoulun sosionomikoulutuksen opinto-opas 2008–2009.)

4 KANSAINVÄLINEN HARJOITTELU

Tässä luvussa valotan kansainvälistä harjoittelua yhtenä oppimisympäristönä sekä yleisesti että Lahden ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveystieteiden laitoksella. Lopuksi käsittelen sitä, millaisia asioita sosiaalialan opiskelijan on otettava huomioon, kun hän suorittaa harjoittelunsa eri kulttuurissa kuin omassaan.

4.1 Kansainvälinen harjoittelu oppimisympäristönä

Kansainvälisellä harjoittelulla tarkoitetaan sellaista ulkomailla suoritettua harjoittelua, joka liittyy formaaliin koulutukseen ja tutkinnon suorittamiseen. Suomessa opiskelijoiden liikkuvuus ulkomaille on näkyvin yksittäinen piirre koulutuksen kansainvälistymisessä. Kansainvälistyminen onkin ollut yksi OPM:n korkeakoulupolitiikan painopistealueista 1980-luvun lopun jälkeen. (Garam 2005, 7–8.) Opetusministeriön antaman korkeakoulujen uuden kansainvälistymisstrategian (2009–2015) toimenpidetavoitteissa mainitaan, että korkeakoulujen tulisi sisällyttää kaikkiin tutkintoihinsa kansainvälistymistä tukeva osio, joka voidaan suorittaa esimerkiksi liikkuvuusjaksolla.

Ulkomailla suoritettu harjoittelu tuo oppimisprosessiin uuden kansainvälisen ulottuvuuden. Korkeakoulutuksen kansainvälistymistä perustellaan koulutuksellisin, taloudellisin, kulttuurisin ja poliittisin argumentein. Kulttuurisissa perusteissa kansainvälistymistä motivoidaan vieraiden kulttuurien ja kielten tuntemuksella ja ymmärtämisellä sekä oman kulttuurin esiintuomisella. (Garam 2005, 7–8). Nyström (2004, 22) mainitsee näiden lisäksi kansainväliselle harjoittelulle asetetuista tavoitteista tietojen ja taitojen karttumisen, perehtymisen vieraisiin kulttuureihin, suvaitsevaisuuden, kielitaidon, kommunikaatiotaitojen kehittämisen sekä urakehityksen ja työelämän asettamat vaatimukset.

Kansainvälistä harjoittelua on tutkittu myös työllistymisen näkökulmasta. Kansainvälinen harjoittelu tukee asiantuntijuuden kehittymistä ja vaikuttaa positiivisesti työllistymiseen. Harjoittelu kansainvälisessä ympäristössä myös kehittää kansainvälistä osaamista, joka on tärkeä asiantuntijuuden osa. Myös työnantajat arvostavat kansainvälisessä ympäristössä hankittua erityisosaamista etenkin silloin, kun pyritään kansainvälisiin tehtäviin. Harjoittelu kansainvälisessä toimintaympäristössä auttaa solmimaan suhteita ja luomaan verkostoja, myös tämä parantaa osaltaan työllistymismahdollisuuksia. (Nyström 2004, 22).

Ammatillinen harjoittelu ulkomailla voi tarjota opiskelijalle mahdollisuuden itseenäistyä ja kokeilla ammatillisen osaamisensa rajoja, vahvistaa kielitaitoa, kehittää päätöksentekotaidon valmiuksia ja tutustua uuteen kulttuuriin. Toisaalta harjoittelujaksolla ulkomailla saattaa joutua ristiriitatilanteisiin, kun lähtökohtana pidetään oman kulttuurin perimää ja siinä opittua. Harjoiteltaessa vieraassa kulttuurissa saatetaan joutua haasteellisiin tilanteisiin, sillä uudessa kulttuurissa kohdattavat vieraat arvot ja toimintatavat yhdistettyinä harjoittelupaikan työskentelytapoihin ja uusiin ihmisiin käynnistävät paljon erilaisia tunteita, jotka kuluttavat opiskelijan voimavaroja. (Koistinen 2003, 207–209.)

4.2 Sosiaalialan osaamisen kehittyminen ulkomaisessa harjoittelussa

Ihmissuhdetyötä tekevän ihmisen ymmärrys, ihmistuntemus ja kyky erilaisten vaihtoehtojen näkemiseen on olennaista. Se on erityisen tärkeää silloin, kun asiakkaan elämänhistorian ja taustan vaikutuksesta yksilön omat kyvyt ja voimat ovat vähäiset. Ulkomaisessa harjoittelussa opiskelija kohtaa uuden ympäristön ja kulttuurin sekä uusia näkökulmia asioihin. Tämän myötä oman kulttuurin itsestäänselvyyksinä pidetyt asiat saavat vaihtoehtoja. Muiden kulttuurien tunteminen edesauttaa kulttuurien tuntemusta sekä niihin liittyvien ilmiöiden havaitsemista ja reflektointia. (Parkkonen 2007, 26.)

Sosionomit työskentelevät erilaisten ihmisten kanssa heidän haastavissa elämäntilanteissaan. Ulkomailla suoritettu työharjoittelu lisää sosiaalialan ammattilaisen mahdollisuuksia ymmärtää monikulttuurisuudesta seuraavia haasteita ja ongelmia. Vieraaseen kulttuuriin ja toimintaympäristöön tutustumisen myötä ymmärrys lisääntyy, tämä taas edesauttaa erilaisen ja oudon hyväksymistä ja arvostamista sekä lisää valmiutta aitoon kohtaamiseen. Täten myös valmiudet ihmissuhdetyöhön paranevat. (Parkkonen 2007, 76.) Myös Rostilan (2001, 29–30) mukaan erilaisten arvojen ja normien tiedostaminen, tietoisuus omista arvoista sekä eettinen vastuun ottaminen ovat sosiaalialan ammatillisuuden ydintä.

Garam (2005, 57) on tutkinut työnantajien näkemyksiä ulkomailla opiskelun ja harjoittelun merkityksestä. Hänen tutkimustulostensa mukaan ihmisenä kasvami-

sen ja yleisten työelämävalmiuksien kehittymisen näkökulmasta ulkomailla opiskelua pidetään hyödyllisenä. Ulkomainen harjoittelu lisää opiskelijan suhteellisuudentajua, paineensietokykyä, joustavuutta, sosiaalisia valmiuksia, kykyä selviytyä hankalista tilanteista sekä avartaa yleisesti opiskelijan näkemyksiä. Nämä kaikki edellä mainitut ominaisuudet ovat sosionomin työelämässä menestymisen kannalta olennaisia.

4.3 Kansainvälinen harjoittelu Lahden ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveystieteiden laitoksessa

Lahden ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveystieteiden laitoksessa sosionomikoulutukseen kuuluvan ammatillisen harjoittelun tai osan siitä voi suorittaa myös ulkomailla. (Lahden ammattikorkeakoulun sosionomikoulutuksen opinto-opas 2008–2009). Lahden ammattikorkeakoululla on koulutusohjelmittain joitakin kahdenvälisiä sopimuksia kansainvälisestä harjoittelijavaihdosta. Myös kansainvälisten koulutusohjelmien, esimerkiksi Euroopan unionin Erasmus-ohjelman, kautta voi päästä ulkomaille harjoittelemaan. Pääasiassa vastuu ulkomaisen harjoittelupaikan hankkimisesta on opiskelijalla. Opiskelijalle myönnetään opintoihin kuuluvaan ulkomaiseen työharjoitteluun apurahaa, jonka suuruus määräytyy vaihto-ohjelman mukaan. Opiskelija saa myös KELAn opintotukea harjoittelun aikana, mikäli hän on oikeutettu siihen. (Lahden ammattikorkeakoulu 2009.)

Ulkomaille harjoittelemaan lähtijän on hyvä olla toisen tai kolmannen vuoden opiskelija, sillä tässä vaiheessa opintoja on jo saatu ammatillisia valmiuksia siten, että harjoittelu ulkomailla onnistuu. Ulkomailla tapahtuva harjoittelu voi kestää vähimmillään kuukauden ja pisimmillään puoli vuotta. Opiskelija, joka haluaa suorittaa opintoihin kuuluvan ammatillisen harjoittelun ulkomailla, ottaa aina ensin yhteyttä tutor-opettajaansa ja sopii tämän kanssa harjoittelujakson sisällön, tavoitteet ja ajankohdan. (Lahden ammattikorkeakoulun tiedotus- ja verkkooppimisjärjestelmä, Reppu.)

Mikäli harjoittelu tapahtuu Erasmus-yhteistyökorkeakoulun osoittamassa harjoittelupaikassa, tapahtuu pedagoginen ohjaus Eurooppalaisessa yhteistyökorkeakou-

lussa. Mikäli opiskelija hankkii itse harjoittelupaikan Opetusministeriön kansainväliseen harjoitteluun myöntämän erityismäärärahan mahdollistamana, ohjataan harjoittelu pedagogisesti kotikorkeakoulusta. Molemmissa tapauksissa ulkomainen harjoittelupaikka osoittaa opiskelijalle työpaikkaohjaajan. Ulkomailla suoritettu harjoittelu luetaan täysimääräisesti hyväksi opiskelijoiden tutkintoon, eikä se saa pidentää valmistumisaikaa. (Lahden ammattikorkeakoulun tiedotus- ja verkko-oppimisjärjestelmä, Reppu).

4.4 Kulttuurin merkitys ulkomailla suoritettussa harjoittelussa

Erilaisuus opettaa, mutta voidakseen suorittaa onnistuneesti harjoittelujakson ulkomailla, on opiskelijan ymmärrettävä, että kulttuurit ovat erilaisia ja sen vuoksi myös tavat toimia voivat olla hyvinkin erilaisia eri maissa. Sellaiset tavat, asenteet ja uskomukset, joita me olemme tottuneet pitämään hyväksytyinä, saattavat näyttytyä aivan eri tavalla vieraassa kulttuurissa. Erilainen aikakäsitys, viestintätapa, käsitys oikeasta ja väärästä, suhtautuminen auktoriteetteihin, totuuden määritelmä tai yksilön ja yhteisön suhteet toisiinsa ovat asioita, joihin opiskelija törmää väistämättä vieraissa kulttuureissa.

Geert Hofstede on viime vuosikymmeninä ollut yksi vaikutusvaltaisimpia kulttuurien välisen vuorovaikutuksen tutkijoita. Tutkimuksessaan (Hofstede, 1984) on tutkinut asenteita yli 50 maassa ja luokitellut kulttuureja liittyen niissä vallitseviin tapoihin suhtautua valtaan ja epävarmuuteen. Lisäksi kulttuureja kuvaavina ja erottavina piirteinä hänen mukaansa on niiden individualistisuus tai kollektiivisuus sekä kulttuurien maskuliinisuus vastakohtanaan feminiinisyys. Alla olevasta taulukosta (KUVIO 2) ilmenee, miten Hofsteden luokittelemat kulttuureita erottavat piirteet näyttäytyvät arjessa. Taulukossa mainitut faktorit ja niiden näkyminen konkreettisesti ihmisten toiminnassa ovat juuri niitä asioita, joihin ulkomaille harjoittelemaan lähtevän opiskelijan on osattava varautua.

Faktori:	Miten ilmenee kulttuurissa konkreettisesti?
Maskuliinisuus – feminiinisyys: kuvaa kulttuurin suhtautumista ihmis-	-kuka hallitsee ja kuka huolehtii (mies/nainen)? -ovatko sukupuoliroolit selkeät vai häilyvät?

suhteisiin ja hoivaamisen arvoihin	-sallitaanko epäonnistumiset, onko vahvuus valttia? -onko sukupuolten välinentasa-arvo merkityksellistä?
Epävarmuuden sietäminen – välttäminen: kuvaa yhteiskunnan suhtautumista normista poikkeavaan käytökseen	-miten hyvin epävarmuutta siedetään? -ovatko säännöt ja rituaalit voimakkaita? -onko toiminnan oltava ennustettavaa ja säädeltyä?
Valtaetäisyys: mittaa sitä, miten suuria eroja ihmisten asemassa hyväksytään	-missä määrin vallan epätasainen jakautuminen hyväksytään? -onko esimies helposti lähestyttävä vai etäinen? -onko epätasa-arvo ihmisten välillä hyväksyttyä vai paheksuttua? -odotetaanko lasten suhtautuvan vanhempiinsa kuuliaisesti vai tasavertaisesti?
Individualismi – kollektivismi: kuvaa sitä, miten merkittävää ryhmien jäsenyys on ihmisille ja miten tiukasti ryhmien normit määräävät heidän ajatustapaansa ja käyttäytymistään	-kuka perheessä päättää asioista? -lojalisuus vai oma onni tärkeää? -millaisissa yksiköissä eletään? -me vai minä?

KUVUIO 2. Faktorianalyysi Hofsteden (1980) mukaan (mukaeltu).

Millaisia kulttuuriosaamisen taitoja sosiaalialan ammattilaisella siten tulee olla, jotta hän voi työskennellä monikulttuurisessa ympäristössä? Sue ja Suen (1990, 166–167) mukaan ammattilaisen tulee osata aktiivisesti yrittää ymmärtää toisesta kulttuurista tulevan asiakkaan erilaisuutta, kuten arvoja ja asenteita. Hyvä ammattilainen kehittää jatkuvasti omia kulttuurisia taitojaan, jotta hän voi työskennellä menestyksekkäästi asiakkaansa kanssa. Tärkeää on myös tiedostaa omat oletuksensa, arvonsa, rajansa ja mahdolliset ennakkoluuloiset käsityksensä toisesta kulttuurista. Silloin, kun sosiaalialan ammattilainen työskentelee jatkuvasti jonkin tietyn kulttuuriryhmän kanssa, on hänen perehdyttävä juuri sen ryhmän kulttuuriin tapoihin ja perehdyttävä kulttuurin erityispiirteisiin voidakseen työskennellä menestyksekkäästi.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa kuvaan, miten olen toteuttanut opinnäytetyötäni varten tehdyn tutkimuksen. Kerron tutkimuksen tavoitteesta ja sen kohderyhmästä, tutkimusmene-

telmästä ja aineiston hankinnasta. Kuvaan myös yksityiskohtaisesti tutkimusaineiston analyysiprosessini.

5.1 Tutkimuksen tavoite ja sen kohderyhmä

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitä ulkomailla työharjoittelunsa suorittanut sosionomiopiskelija kokee oppineensa harjoittelun aikana. Opinnäyte on Lahden ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveysalan laitoksen hankkeistama. Tutkimuksen kohderyhmä koostuu neljästä Lahden ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman opiskelijasta, jotka kukin ovat suorittaneet yhden pitkän (3 kk) harjoittelun ulkomailla lukuvuonna 2007 - 2008.

Lahden ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveysalan laitoksessa ulkomainen ammatillinen harjoittelujakso kestää yleisimmin 1- 5 kk. Tämän tutkimuksen kohderyhmä rajattiin opiskelijoihin, jotka ovat suorittaneet 3 kk kestäneen harjoittelun ulkomailla. Alle kolmen kuukauden harjoittelut rajattiin pois, sillä oletus on, ettei lyhyemmän ajanjakson aikana ehditä sopeutumaan uuteen kulttuuriin. Hofsteden (1993) mukaan vieraaseen kulttuuriin sopeutuminen käsitetään taitojen oppimisprosessina, jonka aikajänne vaihtelee persoonallisuudesta riippuen. Kirjoittaja jaottelee sopeutumisprosessin neljään vaiheeseen: euforiaan, kulttuurishokkiin, kulttuuriin sopeutumiseen ja vakiintuneeseen tilaan. Muutaman kuukauden aikana voi olla erotettavissa kolme ensimmäistä vaihetta. Vakiintunut tila saavutetaan vasta vuosien oleskelun jälkeen. Myös Koistisen (2003, 216) mukaan harjoittelujakson pituus on tärkeä harjoittelun kokonaiskokemukseen vaikuttava tekijä. Jos vieraassa maassa tapahtuva oleskeluaika on kovin lyhyt, voi opiskelijoiden kulttuurinmukainen sopeutumisprosessi jäädä keskeneräiseksi.

Haastattelututkimuksen kohderyhmän koko oli tutkimusta suunniteltaessa seitsemän henkilöä, mutta joidenkin suunniteltujen harjoittelumaiden epävakaa tilanteen vuoksi kolme ulkomaista harjoittelua suunnitelleista opiskelijoista joutui perumaan harjoittelunsa. Lopulliseksi haastateltavien määräksi tuli neljä opiskelijaa. Eskolan ja Suorannan (2003, 61–62) mukaan laadullisessa tutkimuksessa ei aineistoon koolla ole välitöntä vaikutusta eikä merkitystä tutkimuksen onnistumi-

seksi, vaan kysymys on ennemminkin tapauksesta. Tutkittavasta ilmiöstä pyritään rakentamaan käsitteellistä ymmärrystä. Kaikki haastatellut opiskelijat olivat harjoittelun aikana toisen vuoden opiskelijoita ja harjoittelu oli heille joko ns. ammatillinen harjoittelu I tai ammatillinen harjoittelu II.

5.2 Tutkimusmenetelmä ja aineiston hankinta

Tämän tutkimuksen tutkimusote on laadullinen eli kvalitatiivinen. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on kuvata todellista elämää ja kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan ihmistä tiedon keruun instrumenttina. Tapauksia tutkitaan ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160.)

Päädyin keräämään tietoa haastattelemalla. Tuomen ja Sarajärven (2002, 75) mukaan haastattelun etuna voidaan pitää sen joustavuutta. Haastattelijalla on mahdollista haastattelun aikana toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, selventää ilmausten sanamuotoja ja käydä keskusteluja haastateltavan kanssa. Kysymysten järjestystä voidaan myös vaihdella, mikäli tutkija katsoo sen aiheelliseksi.

Tutkimusta varten pyysin tutkimusluvan Lahden ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveysalan koulutusjohtajalta. Myös kaikilta haastateltavilta pyydettiin kirjallinen suostumus haastateltaviksi (liite 1). Toteutin haastattelut ns. teemahaastatteluna syys- marraskuun 2008 aikana. Haastattelumenetelmänä käytin puolistrukturoitua eli teemahaastattelua, sillä se on muodoltaan niin avoin, että vastaaja pääsee halutessaan puhumaan vapaamuotoisesti.

Haastattelussa käytetyt teemat takasivat myös sen, että jokaisen haastateltavan kanssa puhuttiin samoista asioista. Näin teemat muodostivat kehikon, jonka avulla haastatteluaineistoa voitiin lähestyä jäsentyneesti. (Eskola & Suoranta 2003, 88). Teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimustehävän mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi. 2002. 77).

Loin haastattelutilanteita varten teemahaastattelurungon (liite 2), jonka kysymykset muodostin purkamalla auki Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkoston linjaamat sosionomin ammatilliset ydinosaamisalueet eli kompetenssit. Toinen vaihtoehto olisi ollut peilata oppimista opetussuunnitelman harjoittelulle asettamiin tavoitteisiin. Päädyin kuitenkin kompetenssien kuvaamaan osaamisen kehittymisen kuvaamiseen sen vuoksi, että ne ovat kansallisia kvalifikaatioita, opetussuunnitelmat sen sijaan ovat korkeakoulu- ja koulutusohjelmakohtaisia ja sen vuoksi eivät niin laajasti yleistettävissä.

Haastattelut toteutuivat Lahden ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveystieteiden laitoksessa syksyn 2008 aikana. Nauhoitin ne kunkin haastateltavan suostumuksella. Kukin haastattelu kesti noin tunnin. Vaikka litterointi on työläs ja yksitoikkoinen työvaihe, päätin silti litteroida nauhoitetun tekstin itse. Sillä tavalla aineisto tuli minulle tutuksi jo ennen itse analyysivaihetta. Neljästä haastattelusta kertyi litteroitua tekstiä 54 sivua 12:n kirjasinkoolla ja 1,5:n rivivälillä.

5.3 Tutkimusaineiston analyysi

Laadullinen aineisto analysoidaan usein sisällönanalyysin avulla. Siinä tutkittavasta ilmiöstä pyritään saamaan kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Analyysin lopputuloksena tuotetaan tutkittavaa ilmiötä kuvaavia kategorioita. (Kynäs, Vanhanen 1999, 4). Itse päädyin analysoimaan haastatteluissa saadun aineiston teorialähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Analyysi etenee aineiston ehdoilla, kuten aineistolähtöisessäkin analyysissä, mutta teorialähtöisessä analyysissä empiirinen aineisto liitetään jo olemassa oleviin teoreettisiin käsitteisiin ja ne tuodaan esiin valmiina, jo olemassa olevina käsitteinä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 116). Teoria siis ohjaa aineiston keruuta siinä mielessä, että se auttaa rajaamaan tutkittavaa ilmiötä. Tutkimuksessani teoreettisen käsitteistön, johon aineisto liitettiin, muodostivat sosionomin kansalliset kvalifikaatiot eli kompetenssit sekä harjoittelu. Aineiston suorilla lainauksilla lisätään raportin luotettavuutta ja osoitetaan lukijalle luokittelun alkuperä. (Eskola & Suonranta 2003, 189.) Laadullisessa tutkimuksessa aineiston elämänläheisyys tekee analyysivaiheen mielenkiintoiseksi ja haastavaksi, kun yritetään luoda järjestystä ilmiöihin, etsiä merkityksiä ja tulkita oikein haastateltavien vastauksia. (Hirsjärvi ym. 2007, 220.)

Luin litteroitua tekstiä usein eri tavoin läpi ja tutustuin näin aineistoon. Välillä luin kunkin haastateltavan tekstin kokonaisuudessaan, toisinaan taas haastateltavien eri kompetensseista kertovan osuuden erikseen. Loin litteroidusta aineistosta analyysirungon, johon kokosin kunkin kompetenssin kohdalle sellaisen haastateltavan alkuperäisen ilmauksen, jonka koin merkitykselliseksi. Sen jälkeen niputin alkuperäiset samankaltaiset ilmaukset kompetensseittain ja tein niistä pelkistettyjä ilmauksia, jotka kokosin teemoittain. Lopuksi vertasin ilmauksia teoreettiseen viitekehykseen: sosionomin kompetensseihin sekä ammatilliseen harjoitteluun. Liitteestä kolme selviää, miten olen analysoinut reflektiivisestä kehittämisestä ja johtamisosaamisesta saatuja alkuperäisiä ilmauksia ja tehnyt niistä pelkistettyjä ilmauksia.

6 SOSIONOMIOPISKELIJAN OSAAMISEN KEHITTYMINEN ULKOMAISESSA HARJOITTELUSSA

Tässä luvussa esitän tutkimukseni tulokset ulkomaisessa harjoittelussa olleiden opiskelijoiden oppimiskokemuksista. Purin sosionomin kompetenssit teema-haastattelurungossa kysymyksiksi, jotka kuvaavat osaamista ja oppimista konkreettisesti. Kysymysten painopiste oli siinä, minkä asian haastateltava koki kehittyneen ulkomaisessa harjoittelussa ja miten haastateltava kuvaili kehittymistä. Teema-haastattelurunko on liitteenä numero 3.

6.1 Yhteiskunnallinen analyysitaito

Selvitin yhteiskunnallisen analyysitaidon kehittymistä ulkomaisen harjoittelun aikana mm. kysymällä haastatellulta, oliko hänellä tietoa kohdemaan yhteiskuntajärjestelmästä harjoitteluun lähtiessä, muuttuiko hänen käsityksensä harjoittelun aikana, muuttuiko hänen käsityksensä Suomen yhteiskuntajärjestelmästä vaihdon aikana ja millaisia havaintoja hän teki yksilön ja yhteiskunnan suhteista harjoittelumaassaan.

Haastattelujen perusteella voidaan sanoa, että ulkomailla suoritettun harjoittelun aikana haastateltavan käsitys yhteiskunnasta syveni ja sitä alettiin tarkastella toisesta näkökulmasta. Näkökulmaksi tuli tavallisen ihmisen arki turistin tai ohikulkumatkalla olevan matkailijan näkökulman sijasta. Myös arvostus kohdemaan kulttuuria kohtaan lisääntyi harjoittelun aikana. Haastateltavat esittelivät mielipiteitään seuraavasti:

Käsitys [yhteiskunnasta] muuttu tosi paljon kyllä... mulle tuli ihan järkytyksenä, että miten niitä [asiakkaita] ihan oikeesti kohdellaan. Miten niille ei saatu apua, vaikka sitä tarvittais.

Kyllä siellä nyt näki ja oppi paljon et millasta siel on ja miten systeemit siellä toimi... ja sitten kun siellä eli ja näki sen niin kyllä siellä silmät avautu kyllä tosi paljon.

Mä rupesin niinku arvostaan sitä kulttuuri, mikä siel on.

Myös käsitys omasta yhteiskunnasta ja suomalaisesta yhteiskuntajärjestelmästä syveni sekä niin, että takaisintulo oli sokki suomalaisen individualistisen elämäntavan vuoksi että niin, että omaa yhteiskuntajärjestelmää että sen sosiaalialan palveluja opittiin arvostamaan enemmän. Suomalainen käsitys perheestä kyseenalaistettiin ja kohdemaan perhekeskeisyyttä ja vanhempien kunnioitusta pidettiin arvossa.

Suurempi sokki mulle oli tulla takas sieltä kun mennä sinne. Se oli niinku raju kokemus tulla takas et ois sitä ehkä ollu aika tärkeä purkaa jonkun kanssa, koska ei sitä ehkä ihan täysin siinä paikkeilla ymmärrä kun tulee takas et mist se johtuu kun on aika irrallinen olo.

No kyllän sitä [suomalaista yhteiskuntaa] oppi arvostaan vielä enemmän, vaikka sitä on aina tiennytkin, että hyvin täällä pelaa asiat. Mut siihen kun vertaa, niin kyllä sitä arvostaa taas enemmän.

Perhekeskeisyys mikä siel on, niin on se voimakas kokemus havaita että köyhistä välittäminen on oikeesti totta ja vanhempien kunnioitus ihan eri tasoo kun meillä.

Joo, kyl se voimisti mun ajatusta siitä, että sellainen suvun yhteinen auttaminen ja lähiyhteisön tuki on just kaikkein tärkein. Kyllähän se aika kylmää välittämistä on sellanen ammatillinen auttaminen pelkästään. Tai siit jää joku sellanen kiintee suhde pois kokonaan, jos siin vaan paperi ja raha vaihtuu.

6.2 Asiakastyön osaaminen

Asiakastyön oppimista pyrin selvittämään kysymällä haastateltavalta mm. sitä, miten hän määritteli asiakkaaseen suhtautumista kohdemaassa, miten hän määritteli omat vuorovaikutustaitonsa asiakkaan kanssa, miten hän kuvaili omia ohjaustaitojaan ja millaisia havaintoja hän teki asiakastyöstä kohdemaassa. Tässä yhteydessä kysyttiin myös opiskelijan mahdollisuudesta käyttää opintojen aikana opittuja sosiaalialan työmenetelmiä ulkomaisen harjoittelun aikana.

Haastatteluista ilmeni, että asiakkaan erilaiset tarpeet ja kulttuurieroista johtuva erilainen kohtelu tulivat ymmärretyiksi. Yhden haastateltavan oli vaikea hyväksyä oman kulttuurinsa kontekstista sitä, miten asiakasta kohdeltiin, mutta vieraassa kulttuurissa hänen oli ymmärrettävä erilainen toimintatapa, vaikkei sitä eettisesti pystynyt hyväksymäänkään. Koistisen (2003, 207) mukaan opiskelija voi joutua ristiriitatilanteisiin harjoittelujaksolla vieraassa kulttuurissa sen vuoksi, että hän on tottunut pitämään oman toimintansa lähtökohtana oman kulttuurinsa perimää ja oppimistaan siinä.

Alkuvaihees oli kauheeta se kurin käyttäminen ja sellanen niinku lyöminen, mut sit ku oli siellä riittävän kauan ollu niin jotenkin sitä rupes ymmärtämään, että se [harjoittelupaikka] oli niille ainut keino jäädä henkiin ja se on jo niinku iso lahja.

Meillä jotenki sitä kauheesti korostetaan että miten sun pitää vastaanottaa asiakas ja miten sä kohtaat hänet oikeesti, mut ei se siellä oo niin samanlaista se asiakkaan kohtaaminen.

Ongelmat viestinnässä korostuvat silloin, kun ollaan vieraassa maassa ja pitäisi kommunikoida vieraalla kielellä. Kielitaitoa pidetään hyvän sopeutumisen lähtökohtana. Ilman kieltä ei isäntämaan kulttuuria pystytä täysin ymmärtämään ja kontaktit saattavat jäädä pinnallisiksi. (Tolvanen 2005, 32.) Non-verbaalisen viestinnän merkitys korostui haastatelluilla yhteisen kielen puuttuessa. Eleet ja ilmeet olivat tärkeitä elementtejä asiakastyössä. Silloin, kun asiakkaan kohtaamistilan-

teessa ei voida käyttää omaa äidinkieltä, voi olla, että tilanteesta jää puuttumaan jotakin merkityksellistä. Eri kulttuureissa non-verbaaliset eleet ja ilmeet voivat tarkoittaa aivan muuta kuin mihin me olemme omassa kulttuurissamme tottuneet. (Sue & Sue 1990, 46, 53.)

[Kommunikointi] eleillä ja viittomilla oli tosi haastavaa. Esimerkiksi niiden olemus ja se miten ne liikku ja käytti esimerkiksi päätä jos ne sano vaikka ”joo” tai ”ei” niin se oli ihan vastakkaista kun meillä.

Siinä on aina se tietty etäisyys kuitenkin kun toimitaan tulkin välityksellä.

Joo, kyl eleet ja ilmeet oli tosi kovassa käytössä.

6.3 Palvelujärjestelmän osaaminen

Selvitin palvelujärjestelmäosaamista kysymällä haastatelluilta mm. olivatko he tietoisia siitä, miten tuen ja hoivan palvelut oli järjestetty kohdemaassa, pyysin heitä myös kuvailemaan kohdemaan palvelujärjestelmää. Kysyin haastateltavilta, muuttuiko heidän käsityksensä palvelujärjestelmästä harjoittelun aikana sekä kohdemaassa että Suomessa.

Osa haastatelluista pystyi kuvaamaan kohdemaan järjestelmää seikkaperäisesti, osa taas ei juurikaan pystynyt kertomaan siitä mitään.

...itse asiassa se [palvelujärjestelmä] jäi kyllä aika pimentoon...

No itse asiassa mä en kyllä oo ihan varma, miten siellä...onks siellä miten järjestetty.

Sen sijaan haastatellut tunnistivat moniammatillisia verkostoja työympäristössään ja kuvailivat niitä. Missään harjoittelupaikassa ei työskennelty varsinaisesti moniammatillisissa työryhmissä tai tiimeissä. Haastatellut pystyivät myös vertaile-

maan suomalaista palvelujärjestelmää kohtamaan järjestelmään yleisellä tasolla, vaikeivät tunteneet kohtamaan järjestelmää yksityiskohtaisesti.

6.4 Reflektiivinen kehittäminen ja johtamisosaaminen

Reflektiivisen kehittämisen ja johtamisosaamisen oppimiskokemuksia selvitin kysymällä haastatelluilta, millaisiin ideologisiin asioihin he törmäsivät harjoittelun aikana ja pystyivätkö he ymmärtämään erilaista ajattelutapaa. Tässä yhteydessä käytiin myös omaan ammatillisuuteen ja moniammatilliseen yhteistyöhön liittyviä asioita läpi. Haastatellut kuvasivat myös omaa itsearviointitaitoaan, organisoitaitojaan ja johtajuuteen liittyviä ominaisuuksiaan. Myös koulutuksen aikana opituille teoreettisille asioille pyrittiin löytämään vastaavuutta.

Haastatellut kokivat, että ulkomaisessa harjoittelussa heillä korostui ammatillisuus ja ammatillinen tapa toimia.

Musta tuntuu, että tuolla [ulkomailla] se jopa vähän korostu, että yritti toimia tosi sen ammattinsa suojissa, ettei vaan lähde siihen, tilanteeseen että - voi ei kun sulle on sattunu noin kamala juttu – ettei lähde siihen itte mukaan.

Joo, kyllä mä koen että mä pystyin toimimaan [ammatillisesti]. Se oli vaikeinta, kun ne käski alussa et niitä lapsii pitäis vähän ojentaa fyysisesti ja mä sanoin, et mä en suostu siihen.

Myös oma rooli työyhteisön jäsenenä osattiin kuvata hyvin.

Hyvin me sinne menttiin. Totta kai oltiin kauheen erilaisia. Me tehtiin ihan täysii koko ajan duunia ja siit me saatiin oikeesti hyvää palautettaki et ne piti meitä ahkerina.

Mä pääsin mukaan tosi helposti ja tosi hyvin mut otettiin vastaan. Ja kaikki asiakkaat otti tosi hyvin vastaan ja pääs mukaan ja kuuluin kyl ihan hyvin siihen porukkaan.

Haastatellut eivät kokeneet harjoittelupaikan työtehtävien kehittävän organisaatio- taitojaan tai johtajuuteen liittyviä ominaisuuksia. Sen sijaan koettiin, että organisoititaidot lähinnä harjoitteluun lähtöä organisoitaessa kehittyivät. Johtajuutta löytyi konkreettisesti omasta itsestä, ei niinkään harjoittelupaikan työtehtävistä.

Johtajuutta...no ehkä just siinä kun lähti sinne niin siinä tuli sellaista, että pakko oli itse tehdä tosi paljon ja oppi sitten paljon. Muttei ehkä siinä harjoittelupaikassa kyllä mitenkään sitä johtajuutta löytynyt.

No ehkä ei siellä [harjoittelupaikassa] niinkään, mut tässä vaihtoprosessissa taas kehitty kyllä. Et mitä kaikkee pitää huomioida, kun lähdet ja mitä pitää tehdä sen jälkeen ja kaikki asunnot....

Mä en tiedä, onks se välttämättä johtajuuteen liittyvää, mut kylhän siellä löyty itsestä sellaista tiettyä itsenäisyyttä ja sellaista, mitä ei ehkä täällä tutuissa kuvioissa tuu niin esille.

Teoreettisen osaamisen soveltaminen käytäntöön ilmeni joinakin oivalluksina, joita harjoittelun aikana ilmeni.

Kyl sitä osas jotenki huomioida erilaiset oppijat, kun tääl on tullu kuitenkin et on erilaisia oppijoita ja huomioida sit kaikkia.

Se oli mielenkiintoisin oppi mulle, ku miettii sitä kiintymyssuhteen muodostumista... niin ainoastaan kun ne syötti lapsia ne lapset halus aina sen lähimmän hoitajan...se oli sellanen yks oivallus, että miten kiintymyssuhdetta voi rakentaa ehkä ruuan kautta.

Osa haastatelluista ei kokenut löytäneensä mitään teoreettista vastaavuutta harjoittelukokemuksilleen.

En kyl ihan äkkiseltään osaa sanoa, mitä vastaavuutta mä oisin löytänyt.

Ei mulla sellasta oloa oo koskaan ollut et apua mä en oo tällasta mitään opiskellu aiemmin, mie kyllä tykkään käytännön kautta oppii enemmänkin.

6.5 Yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen

Selvitin yhteisöllisen osaamisen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen oppimiskokemuksia kysymällä haastatelluilta heidän havainnoistaan kohdemaan kulttuurista, yhteisöjen toimintaperiaatteista sekä yhteisöllisyyttä ja osallisuutta tai eriarvoisuutta tuottavista rakenteista. Myös käsitystä omasta kulttuurista ja meillä käytettävistä toimintaperiaatteista käsiteltiin tässä yhteydessä.

Haastatellut kertoivat yhteisöllisten toimintaperiaatteiden ymmärryksen syventyneen harjoittelun aikana.

No se yhteisöllisyshän siel tulee esille. Perhe- ja sukulaissuhteet on niin tiiviitä.

Julkinen sektori ei järjestä palveluita ja se pakottaa siihen, että yhteisöjen: perheen ja sukulaisten on pakko hoitaa [asiakkaita].

Opiskelijat pystyivät tunnistamaan ja kuvaamaan hyvin kohdemaan kulttuurissa olevia epätasa-arvoa tuottavia rakenteita.

Kylhän se [epätasa-arvo] on jo ihan siinä poliittisissa järjestelmissä ja kyllä ne epäkohdat lähtee jo ihan niistä.

Siel on esimerkiks yksityisiä kouluja ja julkisen koulun lisäksi monet joutuu ottamaan jatkuvasti yksityisiltä tunteja, että ne pärjää.

Siel on se kahtiajakoisuus...et jos sä oot rikas, niin sä voit saada kaiken ja jos sä synnyt jonneki muualle niin susta ei voi tulla rikasta.

...ja sit siel oli niin korruptoitunutta, että melkein kaiken saa rahalla tai suhteilla jos on vaik jotain vankilajuttuja ja joku rikas ampuu jonku niin se ei välttämättä joudu vankilaan kun se saa hoidettua suhteilla ittensä pois.

Käsitys omasta kulttuurista ja suomalaisista toimintaperiaatteista vaihteli. Suomalaista toimintatapaa ja kulttuuria arvostettiin jo ennen ulkomaista harjoittelua. Huomioita erilaisista toimintatavoista pystyttiin tekemään, mutta kulttuurit olivat niin erilaisia, ettei niitä haluttu tai voitu verrata toisiinsa. Yksi haastateltu koki suomalaisen yhteiskunnan yhteisöllisyyden ja henkisyiden puutteen koko yhteiskuntaa murentavana asiana.

Ehkä huomioita [suomalaisesta toimintakulttuurista] teki enemmän, mut en mä ruvennu vertailemaan mitään, kun on kaks niin erilaista kulttuuria.

No ei se [käsitys omasta kulttuurista] muuttunu, mut sitä pysty vertaamaan paremmin, et miten siellä toimitaan ja millaset tavat on missäkin.

Tietyl taval mä oon aina arvostanu Suomea ja kyl mä arvostan edelleenki et Suomi on hiton hyvä maa. Mut tää suomalainen kulttuuri on aika rappeutunu kulttuuri. Mä nään just tän henkisyden puutteen täällä. Se murentaa koko moraalin, mitä meidän yhteiskunnassa tapahtuu.

6.6 Eettinen osaaminen

Kartoitin eettisen osaamisen oppimiskokemuksia kysymällä haastatelluilta, millaisiin eettisiin kysymyksiin he törmäsivät harjoittelunsa aikana ja muuttiko ulkomainen harjoittelu heidän kokemuksiaan sosiaalialan ammattilaisen etiikasta ja eettisistä arvoista. Myös omaa käsitystä sosiaalialan ammattilaisuudesta käsiteltiin.

Haastateltujen arvot ja eettiset periaatteet vahvistuivat ulkomaisen harjoittelun aikana. Ulkomainen harjoittelu käynnisti myös arvojen pohdintaa ja laajensi opiskelijoiden persoonallisia näkemyksiä.

Tää harjoittelu vaan lisäs mun käsitystä siitä, että ihmisen pitäis tehdä rakkaudella työtä sosiaalialalla. Et sitä ei voi tehdä pelkästään rahasta.

Kun asiakas tuli meille, niin meidän piti saada kokonaisvaltainen kuva niistä. Monet sano, ettei täs oo mitään ongelmaa, vaikka näki et se ihminen oli ihan hajalla. Sillon sitä mielti, et mikä oikeus meillä on raastaa tietoja irti niistä ihmisistä.

No siel oli, et ketä autetaan ja ketä ei. Sinne olis hirveesti tulijoita ja tunnit oli aina täynnä. Et miten sä sit valitset, et kuka pääsee tunnille ja kuka ei.

Myös ihmisen ainutkertaisuuden ymmärtäminen ja suvaitsevaisuus lisääntyivät.

Ihmisten pitäis arvostaa erilaisuutta ja pyrkii näkemään jokaisessa ihmisessä se ydin. Sellainen aito välittäminen on ainoa, mikä voi ihmistä auttaa ja parantaa. Se on ainoa, mihin mä nojaan tän työn nykyään. Mä en usko, että on mitään muuta parantavaa voimaa kun rakkaus.

Et voi kun oiskin aina tasapuolisuus ja ihmisarvoinen kohtelu. Mut kun ei oo.

Sellanen jokaisen ihmisen kohtaaminen sellasena kun ne on siinä omassa ympäristössä. Että ei pyrkis leimaamaan ketään sen perusteella, että mitä ne tekee.

Ulkomailla suoritettu harjoittelu auttoi antamaan opiskelijalle uudenlaisen näemyksen itsestään sosiaalialan ammattilaisena. Myös ihmisenä ja ammattilaisena kasvun kokemuksia kuvailtiin.

Tän harjoittelun kautta mulle vahvistu, että mä en koskaan muuta mun tapaa tehdä tätä työtä. Omalla persoonalla pitää tehdä tätä työtä, ei millään rakennetulla roolilla.

Kyl mä uskon, että tää [harjoittelu ulkomailla] on vahvistanu mun kykyä toimia erilaisten ihmisten kanssa, nieleskellä välillä itsekseni hiljaa asioita...

Nyt kattoo laajemmalta näkökulmalta asioita, että yrittää kattoo eri näkökulmalta aina. Ja tuntuu, että oon ihan oikeella alalla. Tää on kyl ihan mun ala.

6.7 Muu kuvattu osaamisen kehittyminen

Aivan haastattelun lopuksi kysyin vastaajilta, tuntuiko heistä, että olin jättänyt kysymättä heiltä jotakin olennaista ulkomaisesta harjoittelusta. Kysyin myös, tuntuiko heistä, että he olivat oppineet jotakin sellaista, mitä eivät olisi oppineet kotimaassa suoritetun harjoittelujakson aikana.

Haastateltujen mielestä teemahaastatteluni oli kattava. Kaikki haastatellut kuvasivat ulkomailla saatuja kokemuksia positiivisesti ja ainutlaatuisina kokemuksina. Harjoittelussa olleet opiskelijat halusivat myös kannustaa muita opiskelijoita suorittamaan ammatillisen harjoittelun ulkomailla.

En tiedä...ei sitä ehkä kellekään voi kertoa etukäteen, että mitä siellä tulee oppimaan tai kokemaan. Ne on tosi henkilökohtasia ne kokemukset mitä kukakin oppii. Ja tietty se harjoittelupaikka vaikuttaa hirveesti. Mut et kylhän toi antaa mun mielestä mahdollisuuden siihen että oppimista ja kasvamista tapahtuu muussakin kun ammatillisuudessa, siis omassa elämässäkin.

Kaikille suosittelen lähtemään. Kyl se on sellanen kokemus ettei niitä tuu montaa elämässä vastaan. Niistä oppii niin paljon ja oppii arvostamaan niitä pieniäkin asioita sitten taas.

... ja hirveen hyvä että tätä tuetaan, että saa niitä apurahoja ja silleen.

Osa haastatelluista toi esille toiveensa, että koulussa järjestettäisiin purku- ja reflektiotilaisuus ulkomaisesta harjoittelusta saapuneille opiskelijoille ja / tai opiskelukollegoille.

No se on ollu oikeesti vähän sellanen tyhmä juttu et ei oo ollu mitään muuta ku juttelu tutorin kanssa.

Siitä [muille jakamisesta] vois saada tosi paljon ja se olis sille harjoittelijallekin tosi tärkeätä että se sais prosessoida sen [ulkomaisen harjoittelun] jonkun kanssa.

7 POHDINTA

Tässä luvussa kerron tutkimukseni eettisyydestä ja luotettavuudesta. Lopuksi esitän johtopäätöksiä ja yhteenvedon tutkimuksen tuloksista ja toiminnan kehittämiseksi sekä jatkotutkimusideoista.

7.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen tekemiseen kuuluu olennaisesti sen luotettavuuden arviointi. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on tutkijan subjektiviteetti ja sen tosiasian myöntäminen, että tutkija on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline. (Eskola 1998, 211.) Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta kohentaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen kunkin vaiheen toteuttamisesta. (Hirsjärvi ym. 2008, 227). Olenkin selostanut yksityiskohtaisesti luvussa neljä, millä tavoin tutkimusprosessini on edennyt. Suomen Akatemian tutkimuseettisten ohjeiden (2003, 5–6) mukaan hyvään tutkimuksen tekemiseen kuuluu lisäksi mm., että tutkimusta tehtäessä noudatetaan rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa. Tärkeää on myös soveltaa eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä sekä ottaa huomioon muiden tutkijoiden työ ja saavutukset asianmukaisella tavalla kunnioittaen näiden työtä ja antaen heidän saavutuksilleen niille kuuluvan arvon ja merkityksen omia tuloksia julkaistaessa.

Oman työn tutkiminen on sekä haastavaa että antoisaa. Tehdessäni tätä tutkimusta olen työskennellyt päivätyössäni Lahden ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveysalan laitoksen kansainvälisten asioiden koordinaattorina. Tässä roolissa olen ollut yhteydessä kaikkiin haastateltaviin myös työni puitteissa heidän ulkomaisen harjoittelunsa tiimoilta. Tätä tutkimusta tehdessäni olen tiedostanut sen, että roo-

lini on kaksijakoinen eikä välttämättä aivan neutraali. Olen kuitenkin osannut erottaa ammatti-identiteettini ja tietoisesti ottanut haastatteluissa sekä haastatteluja analysoidessani tutkijan roolin. Uskon, että minulle on ollut hyötyä tätä tutkimusta tehdessäni siitä, että ulkomainen harjoittelu on aiheena minulle tuttu. Haastattelutilanteet olivat luontevia ja luottamuksellisia, enkä usko haastateltavieni kokeneen rooliani häiritsevänä. Tutkimusraportissa on pyritty kirjoittamaan tutkimuksen tulokset auki rehellisesti ja hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen. Vastuu hyvän tieteellisen käytännön toteuttamisesta ja rehellisyydestä on tutkimuksen tekijällä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 129–130.)

7.2. Johtopäätökset ja tulosten pohdinta

Tulosten perusteella voidaan sanoa, että opinnäytetyön tavoite toteutui. Haastateluaineistosta saatiin selkeitä tuloksia ja vastauksia tutkimustehtävään. Aineisto olisi voitu kerätä myös mm. pyytämällä harjoittelussa olleita opiskelijoita kirjoittamaan ohjatusti kokemuksistaan. Kohderyhmäni supistui seitsemästä henkilöstä neljään ja oletukseni oli, että sillä tavoin en olisi saanut neljältä henkilöltä kattavaa aineistoa. Teemahaastattelussa oli mahdollisuus kysyä lisää ja syventää aihetta.

Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää, mitä sosionomiopiskelija kokee oppineensa ulkomailla suoritetussa ammatillisessa harjoittelussa. Tuloksista selvisi, että haastatellut kokivat oppineensa eniten yhteiskunnallisen analyysitaidon, asiakastyön, yhteisölliseen osaamisen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen sekä eettisen osaamisen kompetensseihin liittyviä taitoja. Sen sijaan palvelujärjestelmäosaamisen sekä reflektiivisen kehittämisen ja johtamisosaamisen kompetensseihin liittyviä taitoja ei koettu merkittävästi opitun ulkomailla suoritetun harjoittelun aikana. Ulkomailla harjoittelun koettiin myös kehittäneen yleisiä ammatillisia taitoja. Samansuuntaiseen tulokseen on päätyneet myös Nyström (2004, 22), joka on tutkinut kansainvälisen harjoittelun vaikutusta työllistymiseen. Hänen mukaansa ulkomaisessa harjoittelussa harjoittelija pääsee kehittämään asiantuntijuuttaan monesta eri näkökulmasta.

Haastateltujen käsitys sekä omasta että kohdemaan yhteiskunnasta syveni. Opiskelija oppi ymmärtämään kulttuurieroista johtuvia asiakkaiden tarpeita sekä asiakkaan aseman ja kohtelun osana kohdemaan yhteiskuntaa ja kulttuuria. Suomelle ja muille teollistuneille länsimaille tyypillinen individualistinen maailmankatsomus tuli harjoittelijoille näkyväksi, kun harjoittelumaan yhteisöllinen ja perhekeskeinen kulttuuri näyttäytyi asiakkaiden arjessa.

Myös kulttuuriosaaminen: vieraan kulttuurin tuntemus sekä arvostus kohdemaan kulttuuria kohtaan lisääntyivät. Asiakkaan kohtaamistaidoissa tapahtui oppimista ja kasvua, sillä niihin kiinnittyi enemmän huomiota yhteisen kielen puutteen vuoksi. Sosionomille tärkeä eettinen osaaminen kehittyi siten, että harjoittelujakson jälkeen erilaisuuden huomioon ottaminen ja sen sietäminen, laajemman ihmiskäsityksen ymmärtäminen sekä ja suvaitsevaisuus erilaisuutta kohtaan lisääntyivät. Parkkonen (2007, 73) mainitsee, että kulttuurierojen käsittely auttaa ihmishuuhdetyötä tekeviä ihmisiä tiedostamaan kulttuurien merkitystä ja niihin liittyvien ilmiöiden havaitsemista. Vieraan tuleminen tutuksi lisää ymmärrystä siitä, kuinka omasta näkökulmasta aiemmin outo asia voi auttaa ymmärtämään asioiden kulttuurisidonnaisuutta ja sitä myötä vahvistaa asiakaslähtöistä otetta työssä.

Sen sijaan organisointitaidot ja johtajuuteen liittyvä osaaminen harjoittelupaikassa eivät kehittyneet merkittävästi ulkomaisella harjoittelujaksolla. Johtajuutta löydettiin itsestä lähinnä harjoitteluun lähdön organisointivaiheessa, mutta ei niinkään harjoittelupaikan työtehtävistä tai omasta roolista harjoittelupaikassa. Myös palvelujärjestelmäosaaminen, kuten kohdemaan palvelurakenteiden tuntemus, jäi ohueksi. Myöskään kotikorkeakoulun teoriaopintojen hyödynnettävyys ulkomaisessa harjoittelussa ei ollut haastatelluille selkeä.

Kaikki haastateltavat mainitsivat ulkomaisen harjoittelun positiivisena oppimiskokemuksena. Jokainen vastaaja koki myös saavuttaneensa ulkomaisen harjoittelun aikana sellaista osaamista, mitä hän ei olisi uskonut saaneensa, jollei olisi lähtenyt ammatilliseen harjoitteluun ulkomaille. Haastatellut mainitsivat mm. maailmankatsomuksensa avartuneen ja he kertoivat kasvaneensa ihmisenä.

Ulkomailla suoritettu työharjoittelu näyttää siis myös vahvistavan sosionomin tarvitsemien kompetenssien kuvaamien taitojen ja osaamisen lisäksi yksilön persoonallista kasvua.

Ulkomaisessa harjoittelussa opitaan myös sosionomin tarvitsemia metataitoja, kuten itsenäisyyttä, rohkeutta, yhteistyötaitoja ja viestinnän taitoja. Ulkomailla suoritettun harjoittelun tuloksena saadaan laajempaa näkökulmaa tuttuihin asioihin ja ulkomailla vietettyä aikaa kuvataan tärkeänä henkilökohtaisen kasvun kokemuksena. Kaikkien opittujen taitojen perusteella voidaan sanoa, että ulkomailla suoritettu harjoittelu parantaa opiskelijan valmiuksia tehdä töitä sosionomina ihmisten parissa.

7.3 Toiminnan kehittämisehdotukset

Toiminnan kehittämisehdotuksina esitän seuraavia toimenpiteitä, jotka ensin kuvaan luettelona ja sen jälkeen vielä tarkemmin tekstissä. Toiminnan kehittämiseksi voisi:

- Luoda ulkomaille harjoittelemaan lähteville opiskelijoille orientaatiokurssi, jossa tutustutaan etukäteen sekä omaan kulttuuriin ja sosiaali- ja terveysalan järjestelmiin että vastaanottavan maan kulttuuriin ja järjestelmiin.
- Kerätä Reppu-sivuille kattavasti englanninkielistä materiaalia, jota opiskelija voi ottaa mukaa harjoittelupaikkaansa työpaikkaohjaajalle selkiyttämään harjoittelun tavoitteita ja sen arviointia.
- Suositella opiskelijoille, että ulkomainen harjoittelu tapahtuu joko harjoittelu I tai harjoittelu II:n aikana.
- Suunnitellaan ulkomaisen harjoittelun raportointi siten, että siinä kuvataan ammatillista kasvua laajemmin kuin tällä hetkellä tapahtuu.

- Suunnitella aika ja paikka, jossa ulkomailla harjoittelussa olleet opiskelijat voivat systemaattisesti jakaa kokemuksiaan muille opiskelijoille ja henkilökunnalle.
- Mietitään, miten sosionomikoulutuksen opetussuunnitelma tukee kansainvälistymistä paremmin.
- Kehittää pedagogista ohjausta kotimaassa ulkomaisen harjoittelun aikana mm. tietotekniikkaa hyväksi käyttäen.

Palvelujärjestelmäosaamista kuvaavat kompetenssit eivät näyttäneet tuovan haastatelluille selvää uutta osaamista. Vielä harjoittelun jälkeenkään ei osattu kuvata sitä, miten sosiaali- ja terveysalan palvelut oli järjestetty kohdemaassa, kuka palveluja tuotti ja miten ne rahoitettiin. Ulkomaille opiskelemaan tai harjoittelemaan lähtevän opiskelijan olisikin hyvä tutustua kohdemaan kulttuuriin, sen sosiaali- ja terveysjärjestelmään sekä omaan kulttuuriin ja Suomen sosiaali- ja terveysalan järjestelmään huolellisesti ennen lähtöä. Tämä auttaisi ymmärtämään erilaisia tapoja järjestää palveluja ja ymmärtää kohdemaan yhteiskuntajärjestelmää ja kulttuuria. Kukaan haastatteleman opiskelija ei ollut omatoimisesti ja systemaattisesti ottanut selvää kohdemaan kulttuurin mukaisesta olemisesta tai maan sosiaali- ja terveysjärjestelmästä. Lahden ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveysalan laitoksessa olisikin syytä luoda ulkomaille harjoittelemaan lähteville opiskelijoille sellainen orientaatio-ohjelma, jossa em. asiat selvitetään ennen ulkomaille harjoittelemaan lähtöä.

Myös kulttuurin mukainen valmennus on tärkeä ja olennainen osa ulkomaille lähtevän opiskelijan orientaatioprosessia. Koistisen (2003, 211) mukaan valmentamalla opiskelijoita kohtaamaan vieras kulttuuri voidaan kulttuurien yhteentörmäystä ja sen mahdollisesti aiheuttamaa tunnekuohua pehmentää. Myös tulevan harjoitteluympäristön valmistaminen ulkomaiseen työharjoitteluun on tärkeää. Lahden ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveysalan laitoksen ulkomaille lähtevien opiskelijoiden saatavilla tulisikin olla esimerkiksi Reppu-sivuilla englanninkielis-

tä materiaalia koulutuksesta ja ammatillisesta harjoittelusta vietäväksi mukaan ulkomaiselle harjoittelupaikalle.

Reflektiivinen kehittäminen ja johtamisosaaminen eivät kehittyneet vastaajien mielestä merkittävästi ulkomaisen harjoittelun aikana. Tähän voi olla syynä se, että harjoittelussa käytettiin englannin kieltä ja kohdemaan omaa kieltä kommunikointiin. Harjoittelupaikat olivat myös ammatillisesti sen tyyppisiä, ettei niissä päässyt harjaantumaan organisointitaitojen tai johtajuuteen liittyvien ominaisuuksien osalta. Sen vuoksi voisikin olla järkevää, että pääsääntöisesti opiskelijan ammatillinen harjoittelu I tai II voivat olla edelleen ulkomailla tapahtuvia ja ammatillinen harjoittelu III, jossa opetussuunnitelman syvennyttään esimies- ja hallinnolliseen työhön, suoritettaisiin pääsääntöisesti kotimaassa.

Ulkomaisen harjoittelun jälkeen kukin ulkomailla harjoittelussa ollut sosionomiopiskelija tekee harjoitteluraportin, jossa kuvataan harjoittelua melko yleisellä tasolla. Haastattelujeni perusteella minusta olisi perusteltavaa kehittää Sosiaali- ja terveysalan laitoksen kaikkiin koulutusohjelmiin sellainen raportointijärjestelmä, joka kuvaa ammatillista kasvua ja ammatillisia oppimiskokemuksia enemmän kuin ”yleistä olemista” vieraassa kulttuurissa. Näin sekä harjoittelun kotimaassa ohjannut alan opettaja että ulkomaista harjoittelua suunnittelevat opiskelijat saisivat enemmän ammatillista tietoa raporteista. Raportit ovat julkisia dokumentteja ja luettavissa Sosiaali- ja terveysalan Reppu-sivuilla. Myös harjoittelussa ollut opiskelija saisi raporttia kirjoittaessaan jäsenettyä ulkomaisessa harjoittelussa opittua paremmin. Toinen vaihtoehto raportoida ammatillista kasvua ulkomailla suoritettun harjoittelun aikana olisi pitää oppimispäiväkirjaa harjoittelun aikana. Oppimispäiväkirjan näkökulma voisi olla esimerkiksi se, että oppimiskokemukset kuvattaisiin knowledge (tiedot), skills (taidot) ja attitudes (asenteet) – jaottelulla.

Ulkomaisessa harjoittelussa olleille olisi myös hyvä löytää tilaa jakaa kokemuksiaan suullisesti Sosiaali- ja terveysalan laitoksen muille opiskelijoille sekä henkilökunnalle harjoittelusta takaisin palattua esimerkiksi osana laitoksen kansainvälistä viikkoja ja -tapahtumia, kasvuryhmätunteja tai tutortunteja. Nämä tilaisuudet olisivat arvokkaita harjoittelussa olleelle opiskelijalle, joka saisi näin purettua ja

puhuttua vaikeitakin kokemuksia auki. Toisaalta opetushenkilökunta saataisiin näin sitoutettua ja informoitua kansainvälisestä harjoittelusta ja ulkomaista harjoittelua harkitsevat opiskelijat saisivat hyötyä jo harjoittelussa olleen opiskelijan kokemuksista.

Haastateltavat eivät kokeneet opetussuunnitelman mukaisten teoriaopintojen erityisesti tukeneen ulkomaista harjoittelua. Heidän kertomuksista ilmeni, ettei Lahden ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveystieteiden laitoksen sosionomikoulutuksen opetussuunnitelma tue kansainvälistä harjoittelua, vaan ennemminkin se antaa valmiuksia työskennellä Suomen työmarkkinoilla. Mikäli halutaan aidosti kouluttaa sosiaalialan osaajia myös Euroopan markkinoille, olisi opetussuunnitelmiin harkittava lisää kansainvälisiä ja kansainvälistäviä opintojaksoja ja – moduuleita. OPM:n uunituoreessa kansainvälistymisstrategiassa (2009–2015) yhtenä kehittämisen painopisteenä ovat aidosti kansainväliset korkeakoulut. Toimenpiteenä strategiassa ehdotetaan, että korkeakoulut sisällyttävät kaikkiin tutkintoihin kansainvälistymistä tukevan osion, joka toteutuisi joko liikkuvuusjaksolla tai laadukkaalla kansainvälisellä opetustarjonnalla. (Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009–2015.)

Sosiaalialan harjoittelu on aina ohjattua siten, että harjoittelupaikassa on työpaikkaohjaaja ja pedagogisesta ohjauksesta huolehtii opettaja joko vastaanottavassa maassa tai kotikorkeakoulussa. Silloin, kun vastaanottavassa maassa ei ole tarjolla pedagogista ohjausta harjoittelun ajaksi, kannattaisi ohjauksen laadun varmistamiseksi miettiä laitoksessa selkeä prosessi. Samassa yhteydessä olisi hyvä pitää mielessä tietotekniikan suomat mahdollisuudet ohjaukseen. Yksi vaihtoehto olisi luoda Second Life 3D-virtuaalimaailmaan ulkomaille olevalle opiskelijalle ja ohjaavalle opettajalle ohjausympäristö. Myös skype-ohjausta voisi miettiä. Koistisen (2003, 213) mukaan harjoittelujaksolla vierassa maassa tuutoroinnin merkitys korostuu ennen kaikkea silloin, jos harjoittelupaikan työpaikkaohjaajan mentoointi on puutteellista.

Lopuksi olisi mielenkiintoista tutkia, miksi niinkin harva Lahden ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden opiskelija lähtee harjoittelemaan tai opiskelemaan ulkomaille, vaikka laitoksessa on luotu opiskelijavaihtoon ja ulkomaiseen harjoitteluun lähtevälle opiskelijalle toimivat järjestelmät ja tukikäytännöt mm. apurahoin, tutoroimalla, ulkomaisia opintoja hyväksi lukemalla, mahdollistamalla henkilökohtaiset opintosuunnitelmat ja auttamalla käytännön asioissa.

Sosionomi tekee haastavaa työtään ihmisten parissa suurelta osalta persoonallaan. Tutkimukseni tulosten mukaan sosionomiopiskelijan ulkomaisessa työharjoittelussa saavuttamat ammattiin valmistavat oppimiskokemukset ovat todellisia, arvokkaita, yksilölle merkityksellisiä ja sosionomin osaamisen kannalta tärkeitä. Yksi haastateltavistani kuvasi ulkomaista työharjoitteluaan seuraavasti:

Mä sain siitä ammatillisuuteen mut myös hirveesti ittelleni. Kyl mä koen et mä kasvoin ihmisenä tosi paljon ton kolmen kuukauden aikana.

LÄHTEET

- Aho, P. 1999. Haasteet ja asiantuntijuus sosiaalialan työssä. Sosiaalityöntekijäin Liitto ry. Porvoo: WSOY.
- Ammattikorkeakouluasetus 352/2003. Annettu 1.8.2003.
- Ammattikorkeakoululaki 351/2003. Annettu 1.8.2003.
- Auvinen, P. 2006. [verkkajulkaisu] Generic competences of polytechnic graduates. [viitattu 30.1.2009]. Saatavissa: <http://www.npc.fi/ects>
- Ammattikorkeakoulut Bolognan tiellä. 2007. Ammattikorkeakoulujen osallistuminen Eurooppalaiseen korkeakoulutusalueeseen. Projektin loppuraportti. Arene. Edita Prima.
- Bologna declaration. 1999. [viitattu 10.2.2009]. Saatavana: <http://ec.europa.eu/education/policies/educ/bologna/bologna.pdf>
- Eettisyyttä, elastisuutta ja elämää. 2004. Yliopistojen sosiaalityön ja ammattikorkeakoulujen sosiaalialan arviointi yhteistyössä työelämän kanssa. Korkeakoulujen arviointineuvosto. Helsinki: Tammer-Paino 2004.
- Eskola, J & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Eurooppalainen tutkintojen viitekehys elinikäisen oppimisen edistämiseksi (EQF). 2008. Luxemburg: Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto.
- Garam, I., 2005. Opiskelijoiden kansainvälinen liikkuvuus ja työelämä. työnantajien näkemyksiä ulkomailla opiskelun ja harjoittelun merkityksestä. Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO.

- Happo, I. 2008. Teoksessa Sosionomit sosiaalialan työkentällä. 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 2/2008.
- Helakorpi, S. & Olkkinuora, A. 1997. Asiantuntijuutta oppimassa. Porvoo: WSOY..
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 10. Uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Hofstede, G. 1984. Culture's consequences, International Differences in Work-Related Values. Sage Publications. Beverly Hills, London, New Delhi.
- Hofstede, G. 1993. Kulttuurit ja organisaatiot. Mielen ohjelmointi. Porvoo: WSOY.
- Kaljonen, P. 2008. Rinnalla kulkien asiakkaan asialla – sosiaaliohjaus sosiaalitoimiston aikuistyössä. Teoksessa Sosionomit sosiaalialan työkentällä. 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 2/2008, sivut 49–59.
- Katajamäki, E. 2009. Moniammatillisuus ja sen oppiminen ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalalla. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. (julkaisematon käsikirjoitus)
- Kivipelto, M. 2002. AMK-sosiaalityön asiantuntijuus rakentuu yksilön ja yhteiskunnan suhteen rajapintaan. Teoksessa Kivipelto, M. (toim.). Sosionomin asiantuntijuus. Esimerkkejä kriminaalihuolto-, vankila- ja päihdetyöstä. Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja B: raportteja ja selvityksiä 10.

- Koistinen, P. 2003. Kansainvälinen harjoittelu osana ammattikorkeakoulutusta. Teoksessa Ammattikorkeakoulupedagogiikka. Helsinki: Edita.
- Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009 – 2015. [verkkojulkaisu]. [viitattu 7.2.2009]. Saatavana:
http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/korkeakoulujen_kv/index.html
- Koulutusohjelmakohtaiset kompetenssit. [verkkojulkaisu]. 04/2006. Sosiaalialan koulutusohjelma. [Viitattu 9.2.2009]. Saatavana:
<http://www.ncp.fi/ects/materiaali/Sosiaalialan%20koulutusohjelman%20kompetenssit%20042006.pdf>
- Koulutus ja tutkimus 2007 – 2012. [Viitattu 9.2.2009]. Saatavana:
www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/asiakirjat/KESU2007X2012_luonnos.pdf
- Kyngäs, H. & Vanhanen, L. 1999. Sisällön analyysi. Hoitotiede Vol 11. no 1/-99.
- Könnilä, P. 1998. Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulutus muuttuvassa ympäristössä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Lahden ammattikorkeakoulu. [verkkojulkaisu]. Harjoittelu ulkomailta. [viitattu 7.2.2009]. Saatavana:
http://www.lamk.fi/kansainvalisyys/harjoittelu_ulkomailla/
- Lahden ammattikorkeakoulun tiedotus- ja verkko-opetusjärjestelmä Reppu. Sosiaalialan ja terveystieteiden laitoksen kansainvälisyys. [viitattu 10.2.2009]. Saatavana: Lahden ammattikorkeakoulun sisäisestä verkosta:
<http://reppu.lamk.fi/course/view.php?id=528&topic=4>
- Lahden ammattikorkeakoulun sosionomikoulutuksen opinto-opas. [verkkojulkaisu]. 2008-2009. [viitattu 7.2.2009]. Saatavana:
http://www.lamk.fi/material/ops0809_stl_sosala.pdf

- Myllärinen, A-R. & Tast, E. 2001. Sosiaalialan uuden asiantuntijuuden rakentaminen koulutuksen ja työelämän yhteistyönä. Sosiaalipedagoginen orientaatio sosiaalialan koulutusohjelmassa. Hämeen ammattikorkeakoulu. Hämeenlinna.
- Nyström, S. 2004. Uralla eteenpäin- kansainvälinen harjoittelu asiantuntijaksi kehittymisen ja työlistymisen näkökulmista. Cimo Publications 3. Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO.
- Parkkonen, H., 2007. Sosiaalityön ja psykologian opiskelijoiden kokemuksia kansainvälisestä opiskelijavaihdosta. Tampereen yliopisto. Sosiaalipsykologian laitos. Pro Gradu –tutkielma.
- Rostila, I. 2001. Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Ruohotie, P. 1996. Oppimalla osaamiseen ja menestykseen. Helsinki: Edita.
- Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta. 2007. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:43.
- Sue, D.W., Sue D. 1990. Councelling the culturally different. Theory and Practice. New York: A Wiley-Interscience Publications.
- Suhonen, L., 2008. Ammattikorkeakoulun lehtoreiden käsityksiä tutkivasta ja kehittävästä työotteesta. Akateeminen väitöskirja. Joensuun yliopiston kasvatustieteellinen tiedekunta. Joensuu.
- Suomen akatemian tutkimuseettiset ohjeet. 2003. [verkkojulkaisu]. [viitattu 27.2.2009]. Saatavana:
<http://193.167.96.163/Tiedostot/Tiedostot/Julkaisut/Suomen%20Akatemian%20eettiset%20ohjeet%202003.pdf>

Tilastokeskus 2009. [verkkajulkaisu]. Suomi lukuina. Ulkomaiden kansalaiset.

[viitattu 9.2.2009]. Saatavana:

http://www.stat.fi/til/vaerak/2007/vaerak_2007_2008-03-28_tie_001.fi.html

Tolvanen, E. 2001. Kokemuksia Vietnamista. Omaelämäkertatutkimus vieraaseen kulttuuriin sopeutumisprosesseista ja sopeutumiskeinoista. Pro Gradututkielma. Jyväskylän Yliopisto.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki.

Vesterinen, M-L., 2002. Ammatillinen harjoittelu osana asiantuntijuuden kehittämistä ammattikorkeakoulussa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

LIITTEET

Liite 1: Suostumus haastateltavaksi

Liite 2: Teemahaastattelurunko

Liite 3: Esimerkki aineiston analyysirungosta

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN OPINNÄYTETYÖTÄ VARTEN

Osallistun vapaaehtoisesti sosionomi AMK – opiskelija Johanna Tarvaisen opinnäytetyötutkimukseen ”**Sosionomiopiskelijan osaamisen kehittyminen kansainvälisessä oppimisympäristössä**”. Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata sosionomiopiskelijan ulkomaisessa harjoittelussa saavuttamia kompetensseja opiskelijan henkilökohtaisten harjoittelukokemusten kautta.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, joka toteutetaan teemahaastatteluna lukuvuoden 2008 – 2009 aikana. Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan. Haastattelussa kerätty aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua loppukeväällä 2009. Annan Tarvaiselle luvan käyttää minulta haastatteluissa saatua aineistoa opinnäytetyössä.

Lahdessa XX.XX.XXXX

nimi

Allekirjoitus ja nimenselvennys

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

1 HAASTATELTAVAN TAUSTATIEDOT

- sukupuoli
- syntymävuosi
- kauanko olet opiskellut sosiaalia
- harjoittelun ajankohta
- harjoittelun kesto
- missä suoritit harjoittelun, maa, kaupunki ja harjoittelupaikka
- kerro lyhyesti, mitä tehtäviisi kuului harjoittelun aikana
- mitkä olivat harjoittelun tavoitteet lyhyesti

2 SOSIONOMIN KOMPETENSSEIHIN LIITTYVÄT KYSYMYKSET

2.1 Yhteiskunnallinen analyysitaito

- Oliko Sinulla tietoa kohdemaan yhteiskuntajärjestelmästä mennessäsi
- muuttuiko käsityksesi kohdemaan yhteiskuntajärjestelmästä harjoittelun aikana? miten?
- muuttuiko käsityksesi Suomen yhteiskuntajärjestelmästä harjoittelun aikana? miten?
- Millaisia havaintoja teit yksilön ja yhteiskunnan välisistä suhteista harjoittelumaassasi?
- Muuttuiko käsityksesi yksilön ja yhteiskunnan välisistä suhteista harjoittelusi aikana? Miten?

2.2 Asiakastyön osaaminen

- Miten määrittelisit asiakkaaseen suhtautumista kohdemaassa ja ulkomaisessa harjoittelupaikassa? Miten se vaikutti Sinuun?
- Miten kuvailisit omia vuorovaikutustaitojasi asiakkaan kanssa? Kehittyivätkö taidot jotenkin vaihdon aikana? Miten?
- Miten kuvailisit asiakkaan kohtaamistaitojasi ulkomaisen harjoittelun aikana? Kehittyivätkö taidot jotenkin vaihdon aikana? Miten?
- Miten kuvailisit omia ohjaustaitojasi ulkomaisen harjoittelun aikana? Kehittyivätkö taidot jotenkin vaihdon aikana? Miten?
- Oliko asiakkaiden tuen ja ohjauksen tarve mielestäsi erilaista kohdemaassa kuin Suomessa? Mikä? Miten?
- Minkälaisia havaintoja teit asiakastyöstä kohdemaassa? Haluatko kertoa esimerkkejä?
- Saitko käyttää koulutuksen aikana oppimiasi työmenetelmiä harjoittelun aikana? Oliko aiemmin opitusta hyötyä? Muuttuiko jokin ajatuksesi työmenetelmien käytöstä? Mikä ja miten?

2.3 Palvelujärjestelmän osaaminen

- Miten tuen ja hoivan erilaiset palvelut oli järjestetty kohdemaassa?
- Miten kuvailisit kohdemaan palvelujärjestelmää? Millaisia havaintoja teit kohdemaan palvelujärjestelmistä?
- Muuttuivatko käsityksesi kohdemaan sosiaalipalvelujärjestelmistä harjoittelun aikana? Miten?
- Vaikuttiko ulkomailla harjoittelu käsitykseesi Suomen sosiaalipalvelujärjestelmistä? Miten?

2.4 Reflektiivinen kehittäminen ja johtamisosaaminen

- Millaisiin erilaisiin maailmankatsomuksellisiin/ideologisiin asioihin törmäsit kohdemaassa?
- Kykenitkö ymmärtämään kohdemaasi ajattelutapaa?
- Koitko kykeneväsi toimimaan ammatillisesti harjoittelupaikkasi olosuhteissa?
- Havaitsitko moniammatillista yhteistyötä harjoittelupaikassasi?
- Koitko harjaantuvasi moniammatilliseen yhteistyöhön? Millaisia havaintoja teit siitä?
- Miten kuvailisit itseäsi työyhteisön jäsenenä?
- Millaisia havaintoja teit harjoittelupaikkasi työotteesta?
- Muuttiko ulkomainen harjoittelujakso mielestäsi kykyäsi itsearviointiin?
- Koetko organisoitaitojesi kehittyneen harjoittelun aikana?
- Tunnetko löytäneesi johtajuutta itsestäsi harjoittelun aikana? Millaisia johtajuuteen liittyviä ominaisuuksia koet löytäneesi?
- Tunsitko löytäväsi koulussa opituille teoreettisille asioille vastaavuutta harjoittelusi aikana? Missä asioissa erityisesti? Mihin olit teoreettisesti täysin valmistautumaton?

2.5 Yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen

- Millaisia havaintoja teit kohdemaan kulttuurista ja yhteisöjen toimintaperiaatteista?
- Muuttuiko käsityksesi kohdemaan kulttuurista ja siellä käytetyistä toimintaperiaatteista?
- Muuttuiko käsityksesi Suomen kulttuurista ja meillä käytettävistä toimintaperiaatteista?
- Kohtasitko kohdemaassa epätasa-arvoa tuottavia rakenteita? Muuttuiko käsityksesi harjoittelun aikana? Miten?
- Kohtasitko kohdemaan rakenteissa yhteisöllisyyttä ja osallisuutta tukevia rakenteita?

2.6 Eettinen osaaminen

- Millaisiin eettisiin kysymyksiin törmäsit harjoittelusi aikana?
- Muuttiko harjoittelu ulkomailla ajatuksiasi sosiaalialan ammattilaisen etiikasta ja eettisistä arvoista? Mikä muuttui? Miten se näkyy ja ilmenee?
- Muuttiko ulkomailla harjoittelu ajatuksiasi itsestäsi sosiaalialan ammattilaisena? Mikä muuttui? Miten se näkyy ja ilmenee?

3 LISÄKYSYMYKSIÄ

- Onko mielessäsi jotakin sellaista, jota et olisi ehkä oppinut ilman harjoittelujaksoasi ulkomailla?
- Koetko saaneesi ulkomaisen harjoittelun ansiosta sosionomin osaamiseesi ja ammatilliseen kasvuusi otakin sellaista, mitä et olisi Suomessa harjoitellessasi oppinut? Mitä? Miten se ilmenee?
- Haluatko lopuksi sanoa vielä jotakin?

**Esimerkki aineiston analyysistä:
ASIAKASTYÖN OSAAMINEN**

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus
<p>1,.Alkuvaihees oli kauheeta se kurin käyttäminen ja sellanen niinku lyöminen, mut sit ku siel oli riittävän kauan ollun ni jotenki sitä rupes ymmärtään et se on osa sellast asvatuskulttuuria...no mä ymmärsin sit ku mä lähdin sieltä, että siellä se on ainut keino jäädä henkiin ja se on jo niinku iso lahja.</p> <p>1... siellä se tuen tarve on ihan ääretön... 2. .. yleisesti tuntu että jokaisella niistä oli paljon huonompi keskittymiskyky ku jos suomessa ois jossain koululuokassa 3. meillä jotenkin sitä kauheesti korostetaan että miten sun pitää vastaanottaa asiakas ja miten sä kohtaat hänet oikeesti... mut ei se ehkä siellä niin oo samanlaista se asiakkaan kohtaaminen 4. (oli niillä erilaiset tarpeet) kun aattelee niiden lähtökohtia ja taustoja niin kyl ne niin paljon tarvis sitä henkistä tukea ja semmosta kuitenkin</p>	<p>Asiakkaan erilaiset tarpeet ja kohtelu toisessa kulttuurissa tulivat ymmärretyksi</p>
<p>1,(kommunikoitiin) lähinnä eleillä ja viittomalla, se oli tosi haastavaa... esimerkiks niiden olemus ja se miten ne liikku ja käytti esimerkiks päätä jos ne sano vaikka joo tai ei niin se oli ihan vastakkaista kun meillä 2,Kun ei oo yhteistä kieltä alussa, niin joutuu jotenki eril tavalla kuitenkin kommunikoimaan ja selittämään silleen, et se toinen ymmärtäis kkun vaikka antaa ohjeita. 3. siinä on aina se tietty etäisyys kuitenkin kun toimitaan tulkin välityksellä... 4.joo kyl ilmeet ja eleet oli tosi kovassa käytössä</p>	<p>non-verbaalisen viestinnän korostuminen yhteisen kielen puuttuessa, asiakkaan kohtaamistaidot erityistilanteessa korostui</p>
<p>1, (ohjaustaidot) en mä voi sanoo et mun ohjaustaidot ois kehittynyt. Enemmän ehkä sellanen henkinen kapasiteetti. Et siellä mä niinku koin et mä kehityin ihmisenä</p> <p>3.piti hirveen hyvin aistia se että ensinnäkin mitä se asiakas on kertonut tosi vaikeistakin jutuista, mistä se ei haluais edes puhua... et kyllä siinä kehitty mun mielestä sellanen tosi</p>	<p>yhteinen kieli puuttui asiakkaan kanssa, joten perinteiset asiakkaan ohjaustaidot eivät tulleet kysymykseen.</p>

<p>vaikkeiden asioiden kohtaaminen j amitä sä voit siitä just asiakkaalta kysyä</p> <p>3.ne oli kyl tosi rankkoja juttuja mitä siellä tuli vastaan mu tkyl mä koen et toisaalta ne tilanteet oli mulle ihan helppouja...jälkeenpäin mä oon miettiny ett ätoisaalta sitä asiakasta ei päässy ihan niin lähelle kun oli kuitenkin eri kieli..et se ehkä vähän suojas mua et mä en niin ottanu niitä kokemuksia itteeni kun se tuli tulkin välityksellä</p>	
<p>1...no oishan siel ehkä voinut käyttää (menetelmiä) mut kun siel se perustyö vei kaiken ajan ... menetelmien syventämisen tarve kyllä lisäntyy...silleen, et mä entistä enemmän ymmärrän et pitää mennä entistä syvemmälle, se ei oo mitenkään pelottavaa. Ihmisellä on kuitenkin tarve tulla kohdatuks itsensä ja saina se oma tarina on merkittävä ihmiselle.</p> <p>2.kyllä ainakin kaikkia luovuuden tunneilta kun tehtiin kaikkii askarteluja ja sit enkunopettajana piti miettii aina vähä pelejä, mitä piti soveltaa kun ei niillä riittäny kuitenkaan keskittymiskyky...et tuntu kyllä et oli hyötyö täällä opitusta siinä mielessä kyllä</p> <p>3...no ei mitään toiminnallista</p> <p>4. no siinä kerhossa ny toli ehkä, mutta aika vähän kuitenkin kun se oli se kieli joka kuitenkin rajoitti sitä tosi paljon...niin et oli vähän hankala käyttää niitä sitte.</p>	<p>työmenetelmien soveltaminen käytäntöön vaihteli harjoittelupaikan mukaan. Myös kieli rajoitti menetelmien käyttöä</p>
<p>4.kyllä mulle varmaan tuli sellasta itseluottamusta enemmän ja sitä kun joutui te kuitenkin puhumaan niiden kieltä..niin siellä tuli sitäkin puhuttua</p>	<p>vuorovaikutustaidot koettiin hyväksi ja vieraalla kielellä toimiminen toi itseluottamusta</p>